

KONSTANTIN
PRESLAVSKY
UNIVERSITY
S H U M E N

ШУМЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ
“ЕПИСКОП КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ”

**Департамент за информация, квалификация и
продължаващо образование - Варна**

ДИПЛОМНА РАБОТА

**ТЕМА: СУГЕСТОПЕДИЯТА - ВЪЗМОЖНОСТ И
НЕОБХОДИМОСТ ЗА СЪВРЕМЕННОТО ПРЕДУЧИЛИЩНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Специализант:

Миглена Тодорова Лазарова
ДГ № 9 „Ален мак“, гр. Варна

Научен ръководител:

доц. д-р Пенка П. Кожухарова

Варна, 2021 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ.....	4
ГЛАВА ПЪРВА: Сугестопедията - възможност и необходимост в съвременното предучилищно образование	8
1.1. Познавателно и социално развитие в периода на детството.....	8
1.2. Основни направления и представители на реформаторската педагогика.....	16
1.3. Теоретична концепция и методология на сугестопедията стр.31	
1.3.1. Сугестология и сугестопедия	31
1.3.2. Основни понятия.....	33
1.3.3. Сугестопедия	38
1.3.4. Основи на десугестологията.....	39
1.3.5. Принципи на десугестивната педагогика.....	40
1.3.6. Средства в сугестопедичната методика.....	42
1.3.7. Методология на сугестопедията.....	42
1.3.8. Етапи на учебния процес в сугестопедията.....	44
1.3.9. Закони на сугестопедията.....	46
1.4. Сугестопедията в контекста на реформаторската педагогика.....	54
ГЛАВА ВТОРА: ПРИЛОЖЕНИЕ НА СУГЕСТОПЕДИЯТА В III ГРУПА НА ДГ 9 „Ален мак” със специални групи, ГР. ВАРНА	59
2.1. Приложение на сугестопедията в предучилищното образование.....	59

2.1.1. Сугестопедичен цикъл в детската градина.....	59
2.1.2. Характеристика на етапите	62
2.2. Описание на педагогическа практика на сугестопедичен цикъл на тема: „Новият съсед” в III група на ДГ №9 „Ален мак” със специални групи, гр. Варна	69
2.2.1. Първи ден: Въведение. Концертен сеанс.....	70
2.2.2. Втори ден: 1 – ва разработка	72
2.2.3. Трети ден: 2 – ра разработка.....	76
2.2.4. Четвърти ден: 3 - та раработка	83
2.2.5. Пети ден: Представяне.....	88
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	95
ЛИТЕРАТУРА	97

ВЪВЕДЕНИЕ

Образованието е единен целенасочен процес на възпитание, обучение и придобиване на съвкупни знания, умения, ценности, социални убеждения и навици. Спецификата и особеностите на образованието и възпитанието в исторически аспект се определят от изискванията на обществото. С развитието на всяко общество се променят потребностите на живота. Появява се противоречие между това, което изисква животът и това, което предлага образователната система. Това не винаги става леко, без сътресения и борба за надмощие на една или друга педагогическа теория. Но успява да се наложи тази педагогическа система, която умело съчетава класическият със съвременния подход, която стои близо до практиката и е отражение на живота на хората.

Образованието е тема, която е актуална навсякъде по света, защото образованието е най-добрата инвестиция в дългосрочен план. В България образователната система е монопол на държавата. От това следва, че всички образователни технологии, които се прилагат във всяко българско училище и детска градина трябва да отговарят на Държавните образователни стандарти (ДОС). Естествено, че трябва да има стандарти, с които трябва да се съобразяваме, но въпросът е тези стандарти доколко са адекватни на изискванията на обществото. Такава е и историята със сугестопедията - методика създадена в средата на миналия век, одобрена от ЮНЕСКО, препоръчана като методика, която да стане основна в образователната система. Сега, когато все повече хора са недоволни от образователната система в България и търсят нови алтернативни подходи, по които да учат децата им, се обръща поглед към методи, които няма да застрашат вроденото любопитство на подрастващите, а ще засилят желанието за знание и

самоусъвършенстване. Все по-голям е интересът към педагогически системи и образователни технологии, които са успешно приложени в други държави. В полезрението на родители и педагози са популярни Валдорфската методика и методиката на Мария Монтесори, които са създадени и успешно приложени още в средата на миналия век. Съвсем естествено те търпят промени съобразно с изискванията на обществото. Последните години все по-популярна става и Сугестопедията. Популярността на Сугестопедията нараства преди всичко с прилагането ѝ при изучаване на чужди езици. Сугестопедията със своите 7 закона, прави възможно приложението ѝ във всяко ниво на образователната система. Познавайки, тези закони, аз мисля, че прилагането им в съвременното предучилищно образование е не само реална възможност, но е необходимо, защото отговаря на изискванията на родителите за обучение без стрес и напрежение. Сугестопедията за деца е превантивна педагогика, защото при малките деца все още не се налага да преодоляват негативите на общоприетия модел на „Учене”. Сугестопедията за деца предлага модела: „Учене без учене”, както го нарича проф. Д-р Георги Лозанов.

В педагогическия процес има две страни: учители и ученици. Все повече се говори за стреса, на който са подложени и двете. Приложението на сугестопедията осигурява възможност за структуриране на образователното съдържание по такъв начин, при който напрежението, нежеланието за учене са сведени до минимум. Приказността, която присъства във всяко сугестопедично занимание, следването на сюжетната линия, през която основните приказни герои съпровождат децата всеки ден по естествен начин улесняват дейността на учителите, които нямат проблем с дисциплината на децата, с липса на интерес при децата. Точно това е един от най-големите проблеми в традиционната педагогика.

Сугестопедията е една възможност за всеки учител, който иска децата да опознават света, да се докосват до красотата на природата по най-елегантния и ненатрапчив начин. Проф. д-р Георги Лозанов подчертава: „Сугестопедията не е директна, нито директивна методика, а методика, която меко и двупластово насърчава спонтанната креативност на обучаващия се. Г. Лозанов посочва, че ”Всяко сугестопедично занимание на пръв поглед прилича на спектакъл. Преподавателят направлява реакциите с оглед засилване на мотивацията и интереса към отделните дейности. Всички игри, реквизити, играчки и други пособия преследват по-друга цел. Това са реминисценции, асоциации за отклоняване от травмиращи ситуации и най-вече средства за отклоняване на вниманието от „болките и мъките” на ученето“ (Лозанов 2005 или 1971:62) Това е една от най-съществените особености на сугестопедичната теория за игрите. Както проф. д-р Георги Лозанов казва „учене без учене”

Изучавайки трудовете на проф. д-р Лозанов, все по-ясно осъзнавам и разбирам какво представлява сугестията и как тя ни моделира като личности, как влияе върху нашите чувства, емоции, поведение, как формира вътрешния ни свят. Като възрастни, свободни хора ние имаме правото да се информираме, да избираме методите и източниците, от които да черпим знания, да избираме по какъв начин да се развиваме и израстваме като личности, на какви впечатления и внушения да се подложим за да развием характер, воля, да достигнем до върховете, към които сме се устремили.

Какво се случва обаче с най-малките - с нашите деца? Тези, които зависят от нас: от техните родители, учители, общество. Правим ли най-доброто за тях? Вярваме ли в скритите у децата сили и възможности и създаваме ли всички благоприятни условия за тяхната проява? Тези въпроси ме подтикнаха към това да търся и прилагам възможно най-

щадящите методи и средства за възпитание и обучение на деца. Така попаднах на науката сугестопедия. Философската концепция на сугестопедията се корени в хуманизма. Тя се фокусира върху развитието на скрития потенциал на личността и на възможностите, за които ние дори не подозираме. Сугестопедията е най-добре развита при изучаването на чужди езици и в начална училищна степен. Но дали е възможно, и как се прилага тя при най-малките деца. Интерес представлява и въпросът, какви са възможностите за приложение на сугестопедията в учебно-възпитателния процес в детската градина.

Във връзка с това **обект** на писмената разработка е образователната философия и методологията на сугестопедията.

Предмет на изследването е приложението на сугестопедията в предучилищното образование.

Целта на писмената разработка е да бъдат проучени теоретичните основи на философията и методологията на сугестопедията, за да бъде разработена и представена технология за приложение на сугестопедията в трета група на детската градина.

Усилията в нея са насочени към изясняване на следните **основни задачи**:

1. Проучване на теоретични източници, свързани с развитието на педагогическите учения в реформаторската педагогика в края на XIX и началото на XX век.

2. Анализ на философията и педагогическата методология на сугестопедията.

3. Разработване и представяне на добри практики, свързани с приложение на сугестопедията в трета група на детската градина.

Представената педагогически практика е реализирана през учебната 2020 – 2021 година в ДГ № 9 „Ален мак“ със специални групи, в гр. Варна.

ГЛАВА ПЪРВА

СУГЕСТОПЕДИЯТА - ВЪЗМОЖНОСТ И НЕОБХОДИМОСТ В СЪВРЕМЕНОТО ПРЕДУЧИЛИЩНО ОБРАЗОВАНИЕ

1.1. Познавателно и социално развитие в периода на детството

Формирането на личността започва от най-ранно детство и представлява резултат от процеса на възпитание и самовъзпитание, развитие на индивидуално- неповторимите за всяка личност заложи. В онтогенетичен план началото на този процес на формиране на личността е свързан преди всичко с втората година от човешкия живот. Тогава детето започва да проявява положително или отрицателно отношение към околните, изисква внимание от тяхна страна, обижда се когато не му изпълняват желанията и обещанията. Личностното развитие не е праволинеен, еднопосочен процес. В своето развитие личността претърпява много трансформации. Единството на социално-психическите черти и особености се изграждат изключително в резултат на дейността. В началото, формирането на личността е резултат от процеса на възпитание, а в по-късен етап личностното развитие е резултат от процеса на възпитание и самовъзпитание. В резултат на това можем да говорим, че в даден етап тя е обект на възпитание, но в определен етап тя е по-скоро субект, който е в активната позиция при личностното формиране (Сиймън, Кенрик 2002: 434).

Фактори, определящи развитието на личността. Съществуват теории, които поставят възпитанието като водеща функция при формирането на личността. Съществуват теории, които определят като решаващ елемент във формирането на личността генетичните заложи. Има много примери, които доказват, че не можем да бъдем категорични и крайни в едното или другото твърдение. Висшето равнище на

регулиране на човешкото поведение, което се отличава с устойчивост, постоянство, съзнателност е повлияно от действието както на външни, така и на вътрешни фактори. В основата му стоят социално и личностно значими мотиви (убеждения), типични за характера на даден човек. Личността се формира в резултат на вътрешно усвоявани обективни системи от социални норми, оценъчни критерии. Основите на това личностно поведение се поставят в периода на предучилищна възраст (Стърнбърг 2014).

Детето в своето развитие преминава през всички фази на развитието на обществото. Много важно при проследяване на личностното развитие е да проследяваме процеса на неговото оформяне, да знаем, че личността се развива чрез единство на всички психични процеси. Това се осъществява в реално протичащия живот в дейността на детето.

Психическите процеси съставляват съдържанието на личността. От развитието на възприятие, памет, мислене и др. зависи богатството на личността. Но психичните процеси не изчерпват личността. Важни страни на личността разкриват психичните свойства, които определят качествено и разнообразие. Рубинщайн посочва, че психическите процеси и психичните свойства не могат да се откъснат едни от други (Рубенщайн 1958).

Например: Всеки има свойство да възприема, но наблюдателността, впечатлителността у всеки е различна. Всеки има мисловни процеси, но за едни е характерна разсъдливост, а за други лекомисленост. Волевите процеси като инициативност, решителност, постоянство са различни при хората. Но те могат да се развиват и възпитават при определени условия. Но психичните свойства у всеки човек не са нещо вечно и неизменно. Именно при дейността на човек в конкретна трудова и учебна обстановка психологичните процеси

придобиват онези характерни, индивидуални особености, които съставляват неговата личност.

Затова чрез ръководството на дейностите способстваме за формирането на личността, постигаме целите на образователния и възпитателния процес. Но за да може резултатно да се ръководи личностното развитие необходимо е да се познава този процес, да се разберат основните страни и характеристиките на главните компоненти на личността.

Сложността на личността се изразява преди всичко в сложния характер на психичните процеси и свойства и в техните безкрайно разнообразни съчетания. Така например мисленето на всеки човек се характеризира с такова сложно взаимоотношение между основните психични процеси (сравнение, анализ, синтез), мисловите форми (понятия, съждения). Сложността се изразява и в разнообразните качества на реагиране спрямо постоянно извършващите се промени в околната среда и по-специално в промените в социалните взаимоотношения на хората (Сиймън, Кенрик 2002: 274).

При възпитателния и образователния процес трябва да се създадат условия за развиване и усъвършенстване на личността на детето. Ушински казва: „Възпитателят трябва да се стреми да опознае човека такъв, какъвто е той в действителност с всичките негови слабости, в цялото негово величие, с всичките му всекидневни дребни нужди и с всичките негови велики духовни изисквания.”

Единството на личността се основава не само на единството на организма, но и на единството на организма с околния свят. Всъщност човек установява равновесие не само с природата, но и със социалната и културната среда, като опознава и усвоява придобивките на обществения опит, включително и на научните открития, които съдействат за активното по-нататъшно развитие на обществото.

В този ред на мисли не е възможно да разделим личностното от познавателното развитие на детето, защото за да има личност, тя трябва да живее и се развива в социална среда. Тя опознава природата, обществото и в резултат на това опознаване тя способства и за развиване на обществото. Следователно развиването и формиране на личността е продукт на обществените отношения.

Колкото по-точни, верни и пригодени към нуждите на живота знания, умения даваме на детето, толкова повече осигуряваме неговото цялостно психично развитие и неговата увереност в различни житейски ситуации. Колкото и да изглежда дадена дейност физическа, манипулативна, чисто репродуктивна, тя съдържа психични компоненти, които ѝ придават съзнателен характер.

Практиката е не само изходен пункт на познанието, но и критерий за достоверността и валидността на знанията. Формирането на личността е безусловно свързано с познанието. Не е възможно да говорим за формиране, развитие на личността ако не е налична познавателна активност.

Същност и значение на познанието и самопознанието. Познанието е процес на вечно, безкрайно приближаване на мисленето до обекта. Отразяването на съзнанието на индивида във формата на непосредствени и опосредствени по-пълни и точни образи на отразяваните обекти и мисли (Стърнбърг 2014: 109).

Отразяването на природата и заобикалящия го свят не е „мъртъв“, абстрактен без движение и без противоречия образ, а е вечен процес на движение, на възникване на противоречие и тяхното разрешаване. У човека познанието се проявява чрез единство на психичните процеси: усещане, възприятие, мислене, памет, въображение. Същевременно в тези процеси участват и човешките емоции, без които няма човешко търсене на истината.

Познавателната активност е насочвана от целите и задачите, потребностите и интересите, мотиви и отношения към това, което трябва да бъде опознато. Хипотетично източник на познавателна активност в онтогенезиса е възникващата у децата потребност от впечатления. Познавателната активност се подбужда от предмета на дейността. През различните периоди в онтогенезиса предмета познанието се променя. Дейността на личността се променя, насочвана от променените цели и задачи.

За това и един от базисните фактори за личностно развитие е *качествената саморефлексия*. Навикът да осмислям случващото се в и извън мен, да превръщам това осмисляне в опит, и да се променям и развивам на база на това. Какво направих, какъв резултат постигнах, какво различно ще правя от тук нататък.

Всеки стадий на психичното развитие се характеризира със специфични вътрешни предпоставки. Възрастовата сензитивност не се проявява спонтанно. Тя се обуславя от взаимодействието на субекта със средата, зависи от вътрешните и външните условия на развитие. Особено ярка е сензитивността в детска възраст.

Съществува ярко изразена тенденция за проява на възрастовата сензитивност в сферата на социалното и когнитивно развитие на детето в периода 5-7 год. Ето защо е много важно да се оценява равнището на развитието на социално-когнитивните процеси в групата, когнитивните операции на детето в тази възраст, въз основа на които да се създадат максимално благоприятни условия за използване на сензитивния период.

При общуването се проявява единство между вътрешно психични процеси и външно наблюдавано поведение. Междупersonностните отношения възникват на базата на емоционалната, образователната и когнитивната репрезентация на личността в съзнанието на другите личности, което е резултат на социални перцепции и социално-

когнитивни процеси. Усвояването на ценности от децата е процес на натрупване на познание за социалното поведение и за взаимоотношенията между хората. Принадлежността на децата към социална група влияе и в протичането на други социално-когнитивни процеси, свързани със социалната категоризация.

Груповото поведение представлява за детето механизъм за включване в процеса идентифициране, който е част от когнитивната основа на групата. Личностната идентификация е свързана с представите на детето за себе си, докато социалната идентификация е продукт на социалните категоризации. Детето изгражда различни „схеми“ в процеса на идентификацията, която определяме Аз-а и принадлежността му към групата. В този смисъл, според Д. Търнър групата е социално-когнитивна система, в която се намират във взаимна връзка социалната идентификация, груповите взаимоотношения, социалното познание и социалното поведение, социалните нагласи и Аз-ът.

Социалната идентификация има когнитивна структура, но е социален продукт-нещо твърде значимо. Затова и измерването на социално-когнитивното развитие се осъществява чрез социометрична скала.

Когнитивно развитие на детето в предучилищна възраст. Жан Пиаже разглежда когнитивното развитие на децата в предучилищна възраст като необратим процес. Пиаже вярва, че детето може да бъде разбрано само в процеса на развитието, което преминава през различни стадии, като редуването на стадията става в определена последователност, а самите стадии се характеризират с йерархични отношения; движението в стадията се извършва в неизменна последователност; всеки стадий се характеризира с цялостност и завършеността на отделния стадий настъпва във времето (Пиаже 2019).

Според Ж. Пиаже между 2 и 3 години детето излиза от сензомоторния период, за който е характерно директното взаимодействие с обектите. То навлиза в пред-операционния период, който може да се раздели на пред-концептуален стадий от 2 до 4 г и интуитивен стадий - от 4 до 7 г. Пред-операционния период започва с първата поява на символичната представа, която се състои в „мисловното” изработване на образ, изхождайки от обектите или движенията в реалния свят, не присъстващи непосредствено пред сетивата. Този период завършва с появата на интуитивната мисъл, която се характеризира с концентрацията на детето върху представите. Този период се характеризира с отсъствието на логични съждения. Докато в сензомоторния период интелигентността е свързана с конкретни обекти настоящи събития, символичната представа е едновременно по-дълбока и по-гъвкава от сензомоторния интелект. Символичната представа не е свързана с конкретните цели на действието. Тя позволява на детето да изследва отново свои предишни познания, да разпростира своите съждения. На тази възраст все още детето не е способно да се постави на мястото на другия човек. Единствената гледна точка е неговата собствена. Мисленето на детето е егоцентрично (Сиймън, Кенрик 2002: 434).

Друга характерна особеност в познавателното развитие е синкретизма. Това е период, който предшества анализа и синтеза. Мисленето на детето се основава на множество смесени понятия, които са в безпорядък в съзнанието на детето, защото то не може да отчете хронологичния ред на събитията.

Тенденцията, която подтиква детето към другите, се развива между 2-3 и 7-8 годишна възраст. То желае да бъде с другите, проявява интерес към това, което те правят, но неговото поведение е все още предсоциално, защото детето има потребност от компания, но

егоцентризма е пречка за развитието на сътрудничеството. В този период детето извършва паралелна игра, но не и съвместна игра. Привидно децата играят заедно, но те играят на едно и също нещо, но всяко само за себе си.

Приобщаването на децата към нормите и ценностите на обществото се осъществява с помощта на родителите, които служат на децата като модел на поведение, изразявайки одобрение и нежност, налагайки забрани при неприемливо поведение. Първите опити за социализация се появяват често чрез агресивни поведения, проявена чрез действия, думи, дразнене, закачане. Често пъти чрез вербалната агресивност детето търси начин да е обект на внимание. Социометричните тестове при 3-6 г. показват, че най-често избират деца от противоположния пол, много рядко техните избори са реципрочни, отсъства расово разделяне. Мотивите са егоцентрични, когато едно дете избира друго, защото то отговаря на собствените му потребности - имат естетически характер, когато едно дете избира друго, защото е хубаво.

Моралът при децата в тази възраст има зависим характер от възрастните. Това е морал на авторитета, на ограниченията, които затварят детето в неговия егоцентризъм.

Периодът между 3 и 6 год. се илюстрира със съществуващите взаимодействия между интелектуалното и социалното развитие. Стремещт и начинът, по който детето се социализира в този период в голяма степен се обяснява егоцентризма на мисленето му и моралните му разсъждения, които се влияят от възрастния (Стърнбърг 2014: 162).

Всяко дете е уникално, всяко дете е различно от останалите деца на своята възраст, защото на фона на утвърдените възрастови особености се проявява богата гама от невероятно различни индивидуалности. Те се проявяват както във физиологични, физически, психически, личностни качества. Децата са различни и по отношение на

проявите на висшата нервна дейност на темперамента. Те рефлектират върху предпочитанията, нагласите физическите и психическите сили, адаптационни възможности, рефлексивност и работоспособност. Не са без значение различните особености на етническите групи, даващи отражения върху поведението, ценностната система, ориентацията и начина на живот. Огромно значение има социокултурната среда, в която детето се развива и получава своите първи познания за света.

1.2. Основни направления и представители на реформаторската педагогика

Интересът към личностното развитие от ранно детство е обект на внимание на представителите на реформаторската педагогика. Те се интересуват не само от това на какво се учат децата, но как се учат, по какъв начин усвояват знанията и се социализират. Представителите на реформаторската педагогика още миналия век са изследвали как се обучават деца с „аномалии” и доколко могат да се интегрират.

Реформаторската педагогика (дидактика) като теория и практика включва най-разнообразни школи, учения и направления. Тя е едновременно национална и международна, локална и регионална. Поради това едва ли е възможно да се изгради единна класификация, която да обхваща всички нейни разновидности (Бижков 2001).

Германският педагог Херман Рьорс очертава два големи периода, две големи "вълни" в развитието на реформаторската педагогика. Първата вълна започва приблизително от 1880 година и завършва през 1933 г. (за Германия) и 1940 г. за другите страни. Втората вълна започва още в периода на Втората световна война, получава твърде силен тласък едва в края на 50-те и особено през 60-те години на предишния век. (Бижков 2001)

Могат да се обособят три периода в развитието на реформаторската педагогика:

1. Първият период обхваща последните десетилетия на 19-век, когато все повече се засилва критиката на "старото училище" и се полага началото на първите реформи на това училище;

2. Вторият период обхваща първите две-три десетилетия на миналия век и се характеризира с провеждане на разнообразни педагогически експерименти, повечето от които се преустановяват по време на Втората световна война;

3. Третият период обхваща следвоенните години и продължава до днес, като се характеризира с интензивно търсене на нови теоретически и практически решения особено през последните две-три десетилетия, когато твърде широко разпространение получи концепцията за отвореното (откритото) обучение (Бижков 2001).

Френският автор Г. Палмад разграничава следните по-важни системи обучение, които се характеризират с по-големи или по-малки различия от класеската класно-урочна система: системи за изборително обучение в рамките на училището, които включват обособяването на класове за изоставащи, на касове за изявени ученици, на т.н. мобилни класове, както и на класове или групи (секции) за допълнително обучение: системи за индивидуализация на обучението (методиката на М.Монтесори, методът на центрoвете на интереса Жан-Овид Декроли, и др.); системи, ориентирани към социалния живот на учениците (методът за свободна работа по групи, на С. Френе, Йена-план на П. Петерсен (Бижков 2001).

Наистина тези направления твърде често се преплитат и преливат едно в друго, а понякога и взаимно си противоречат. Тяхното относително самостоятелно обособяване обаче позволява по-добре да се очертаят измеренията на реформаторската педагогика.

Повечето от представителите на реформаторската педагогика защитават хуманистичната идея за естественото развитие и свободното възпитание на децата, за максимално съобразяване с техните особености, потребности и интереси. В центъра на вниманието се поставят спонтанните духовни изяви, проявените интереси, творческото начало в дейността на учениците. Мария Монтесори вижда в специфичните за възрастта на детето форми на познание и преживяване "фундамента на образованието". Жан-Овид Декроли организира обучението "върху центъра на интереса на детето". Редица представители на реформаторската педагогика наред с принципа за индивидуализация на обучението издигат и принципа за съвместна работа. По време на Втората световна война реформаторското движение в педагогиката и образованието замира. Едва през 50-те години на миналия век то получава първоначални тласъци за своето развитие. Това е период на противоборство между многобройни идейни течения, на търсене и обосноваване на нови научни парадигми, на богата и разнообразна опитно-приложна и експериментално-изследователска работа (Бижков 2001).

Търсенето на съвременни подходи за организиране на обучението и възпитанието на подрастващите намира израз в най-различни практически решения.

В действителност хуманистичната идея за сътрудничеството на учителя с учениците и между самите ученици води началото си още от Сократ - създателя на евристичния метод на обучение. Тя се основава върху разбирането за възпитанието като взаимодействие между личности и получава своето развитие в педагогическите възгледи на Ж. Ж. Русо, Й. Х. Песталоци, Л. Н. Толстой, В. А. Сухомлински и др. В наши дни педагогиката на сътрудничеството придобива нови измерения. Основите на преустройващата се съвременна педагогика се конструират

върху редица хуманистични идеи: за ученето без принуда, основаващо се върху интереса и активната жизнена позиция, за свободния избор, за личностния подход, за разгръщане на творческите изяви на подрастващите, за стимулиращата роля на оценката и самооценката и пр.

Жан-Овид Декроли със своята изследователска, практическа педагогическа дейност заема безспорно място в Реформаторската педагогика в началото на XX век. Педагогическите схващания на Декроли звучат актуално и днес (Бижков 2001).

Декроли се нарежда между видните представители на реформаторската педагогика с дейността си като лекар, който се застъпва за правата на децата с увреждания, с иновациите в образованието, които съчетава като теоретик и практик.

Декроли учи и завършва медицина. Като асистент в неврологичната служба на поликлиниката той е ръководител на отделението за „анормални“ деца, които са със затруднен социален статус. Това го стимулира по-късно да открие в собствения си дом училище-лаборатория за умствено изостанали деца. Задълбочените наблюдения и изследователска дейност довеждат до преобразуване на училището в Institut des Anormaux.

Декроли открива второ училище-интернат, но този път за здрави деца. Така се създава естествена връзка между децата от двете училища, в които се прилагат еднакви методи на обучение. Така Декроли поставя началото на интегрираното обучение на деца в норма и деца с различни увреждания.

През 1907 г. той създава училище, наречено „училище за живот, училище през живота“, където образованието се основава на принципа на „детската свобода“. Той вярва, че училището трябва да подготви децата за истински социален и практически живот. Декроли счита, че

децата трябва да се обучават, като сами действат, сами правят своите „открития”, а не педагогът да преподава знанията наготово. Така учителят активно ще подпомага детето в неговите затруднения, ще отговаря на неговите въпроси. Основен принцип в педагогическите схващания на Декроли е „детската свобода.” Той вярва, че училището трябва да подготвя децата за истински социален и практически живот. Затова той нарича своите училища „Училище за живот, училище през живота”. След задълбочени наблюдения върху дейността на децата той разработва и въвежда принципа за концентриране на училищната програма около така наречените „центрове по интереси”. Декроли заменя учебните предмети в училище, системните планирани занятия в детските градини с центрове, в които децата пишат, рисуват, лепят, наблюдават и всичко това е свързано с дадена тема. Според Декроли детето има нужда от движение и физически занимания. Убийствената система в училище трябва да бъде премахната. Класната стая-ателие трябва да замести класната стая-аудитория в която децата свободно да работят с материали отвън. Всеки център на интересите минава през фазите наблюдение, асоциация, измерване, отвлечено изразяване (четене, писане, беседване...), предметно изразяване (моделиране, рисуване...) и поука в рамките на един - два месеца (Бижков 2001).

Важен момент в педагогиката на Декроли е прехода от играта към труда. За първи път той въвежда понятието „образователна игра”. Чрез нея се подпомага обучението, което става по-интересно за децата и се стимулира тяхната активност.

Друг важен момент в педагогическите схващания на Декроли е въвеждането на тъй наречените работни проекти и планове. Същността на които е учителите да се освободят от стриктните училищни програми, планове и сроковете за изпълнение. По този начин се стимулира

активността както на децата така и на учителите, като основен мотивиращ елемент са интересите на децата (Кожухарова 2015).

В своите педагогически схващания Декроли счита, че оптималният брой на учениците в класовете трябва да са 20-25, като за изоставащите деца в класовете са от 10-15 ученици. Той дава и своя принос в областта на методиката на четенето и писането с т.нар. от него „идео-визуален метод” издаването на вестник от децата.

Той води курсове за подобряване квалификацията на учителите. Методът на Декроли намира доста привърженици през XX век, но все пак като приложение остава доста ограничен.

Друг ярък представител на реформаторската педагогика е *Петер Петерсен*. Петерсен започва да прокламира необходимостта от "ново училище", базирано на идеите на Русо, Пестолаци и Фрьобел (Бижков 2001).

Една от най-съществените особености на реформаторската педагогика на Петерсен е, че той интегрира в нея основните идеи за преустройство на образованието в Европа и САЩ през 20-те години на XX век, предлага практическият опит на много учители в тази насока, като използва научно обосновано изследване на педагогически факти. Затова не е тайна, че от неговите трудове се интересуват много учени и учители не само в Германия, но и в други страни, включително в България, където „Малък Йенски план” излиза в превод още през 1934 г.

Интересът към лекциите му е изключително голям, през 1928-1929 година той е поканен като гост - лектор в САЩ и Чили. От 1945 година е декан на Педагогическия факултет в Йенския университет. Според Петерсен педагогиката трябва да се разглежда като автономна наука за възпитанието. Възпитанието освобождава от несамостоятелността и се постига чрез въздействие на възрастните върху децата с различни средства - от възпитание с любов до наказание. Освен възпитанието,

важни са и саморегулирането и самовъзпитанието. В тази насока на разсъждения, Петерсен предлага в общата наука за възпитанието да се включат отделните педагогически дисциплини и науки. Неговите педагогически схващания са изложени в една системата за работа на групи-известна още като (Йена план) на П. Петерсен. Тя се отличава със следните особености:

- 10-годишно общо народно училище;
- класовете са заменени от постоянни групи;
- Група на малките - обхваща от първа до трета училищни години.

Въвеждат се основните познания: четене, писане, смятане. Осъществяват се свободни занимания по групи; учебни групи; разговори по теми на родино и природознание; цялостно обучение, рисуване, музика, гимнастика, религия; обучение от един учител.

- Средна група - обхваща от четвърта до шеста училищни години. Групова работа по хуманитарни и природни науки. Групи по постижения по езици и смятане. Курсове по избор и специализиране курсове. Съвместни форми по някои предмети (музика, гимнастика, религия). Учители по отделни предмети и по групи предмети.

- Горна група - обхваща седма и осма училищни години. Задълбочаване и разширяване на работата от предишната група. Опити за решаване на социални проблеми. Изборни дисциплини. Учители - специалисти.

- Младежка група - обхваща деветата и десетата училищни години. Възможности за професионално образование, избор на специализирани курсове. Учители по съответните групи предмети.

Работата на групи има централно значение, защото децата са ангажирани, активни и самостоятелни. Сами определят темата си на работа, стимулира се творческото им мислене.

Петерсен предлага три форми на занимания: по групи (работни маси); по курсове; по кръжоци. На работната маса участват от 2 до 6 ученика, които работят по определена тема самостоятелно, по различен начин, на база собствен опит и проучвания под дискретното ръководство на учителя. Резултатите се вписват в специална тетрадка и се изготвя доклад за постигнатото. Една тема може да бъде разработена от двама или повече ученици. В курсовете обучението е на ниво учебен предмет, група предмети, задължителен избор или свободен избор. Дейността в курсовете осигурява усвояването на базисни знания от всички ученици, като водещи са курсовете по постижения. В тях участват ученици с приблизително еднакво равнище на постижения, независимо от училищния клас, който посещават.

Кръжоците се събират в понеделник и петък и в тях се споделят преживявания, съответно от празничните дни или възможности за занимания в събота или неделя.

- Вместо оценки се практикува самооценката и оценката на съучениците. Учителят преценява постиженията на учениците само по тяхно желание и то качествено като "добри", "задоволителни" и "незадоволителни". Два пъти в годината учителите изготвят отчет за всеки ученик, обобщавайки мнението на всички учители, които са работили с него в групата и класа (т. нар. "обективен отчет"). Този "обективен отчет" се дава на родителите за мнение и едва тогава се изготвя "субективен отчет" за ученика, отразяващ неговото развитие.

- Училището да действа като "училищна община", в която участват ученици, учители и родители. Те съвместно обсъждат по-важните проблеми. Така училището, без да е отделено от държавата, придобива чертите на "семеино училище".

Педагогическите реформени идеи на Петер Петерсен са значими за времето си в теоретичен, изследователски и практико-приложен план. И

днес някои от тях са актуални за организацията на съвременното училище като хуманно. Обучението в групи, съвместната дейност с родителите, вариантите за проверка и оценка на резултатите, дискретното ръководство на учителя, съчетаването на рационални и емоционални моменти в обучението, толерирането на самостоятелността и творчеството на учениците и пр. са акценти, които подчертават значимостта на тази реформаторска школа в педагогиката.

Мария Монтесори е типичен представител на реформаторската педагогика. Със своята дейност тя представлява цяла епоха, която продължава и до наши дни. Подобно на Декроли тя завършва медицина и също насочва вниманието си към деца, които са различни от „нормалните“ деца. Само за две години работа, Монтесори успява да постигне със своите ученици същите резултати както и нормалните деца (Мазевет 2014).

Педагогиката на Монтесори е може би най-всеобхватната, най-универсалната реформаторска педагогика. В своята педагогическа и преподавателска дейност тя за първи път поставя въпроса и за екологията като основа на екологичното възпитание при децата. Тя има идея за Космическо възпитание, в която всичко в природата е взаимно свързано и централна роля има човекът. Изключително място заема и Социлото възпитание, при което децата се възпитават работят, играят, учат, и се занимават заедно, в кръг, на малки групи (Бижков 2001: 60)

От друга страна, Монтесори не омаловажава идеята за самостоятелната дейност на детето, в която то трябва да разгърне своята индивидуалност. Според нея това е един дълъг процес на формиране на детската личност, в който всяко дете преминава през определени фази на развитие. Тези етапи, през които минава детето тя нарича сензитивни.

Важен момент в провеждането на цялостния учебен процес е, че не се пишат оценки. По този начин вниманието на родители и деца се

фокусира към развитието, към процеса, а не към цифровата стойност на бележката.(Бижков 2001:61) Стилът на обучението се отличава най-вече със свобода при избора от страна учениците, които избират какво да правят, колко време да го правят. В този смисъл дейността на учителя е изключително важна.Той се проявява като много добър медиатор. Неговата роля не е директно да въздейства, а да стимулира активността на децата. За целта трябва да има както материали, така и подготвени задачи и насоки за работа с тези материали. И днес Монтесори-материалите се отличават със своята оригиналност, характерност. Учителите, които наблюдават развитието на всяко дете, подготвят заниманията с материалите така, че с дикретни, допълнителни указания те стимулират творческото мислене.

Таблица 1

Сравнение между методологията на М. Монтесори и традиционните методи на преподаване

Монтесори	Традиционни методи
Акцентът е върху конгнитивните структури и социалното развитие	Акцентът е върху запаметяването и индивидуланото развитие.
Учителят има роля на медиатор.Учениците са активни участници в учебния процес.	Учителят има главна роля. Учениците участват пасивно в процеса на учене и преподаване.
Различни възрастови групи	Еднакви възрастови групи
Детето работи върху проектите, които си е избрало, докато	Работата се ограничава в определени срокове

желае	
Разнообразни сетивни материали за създаване на физическо усещане	Липса на материали за практическа работа и за развиване на сетивата
Децата работят там,където им е удобно, свободни са да се движат като не пречат на съучениците си	В общия случай децата имат определено място и нямат право да се движат по време на работния процес
Атмосферата и методът насърчават самодисциплина	Учителят налага външната дисциплина, която се налага авторитарно
Децата откриват грешките си чрез самостоятелен преглед	Работата се проверява и грешките се отбелязват от учителя
Учебната програма е разработена така, че родителите да разберат метода Монтесори и да участват в учебния процес	Родителите се занимават главно с финансово подпомагане, не разбират и не участват в учебния процес
Детето може да формулира собствените си идеи.	Идеите се предлагат от учителя.
Процесът на учене се подкрепя от повтаряне на някои дейности, които дават на децата вътрешно усещане за успех	Процесът на учене се подкрепя външно чрез запаметяване, повторение, награди, наказания
Персонализираните и груповите обучения могат да се адаптират към типа учене на всяко дете	Образователните методи винаги са колективни и най-често се съобразяват с потребностите на учителя, като представител на

(Мазевет, „Педагогика от когниталността“ 2014: 186)

Методът Монтесори е основан на човешкият потенциал. Този метод е актуален и много успешен и днес, защото Монтесори е надарена със способността да наблюдава детето такова каквото е, а не такова, каквото възрастният иска да бъде. Основният принцип е „Децата могат да се учат сами“. Методът е освободен от съревнователния елемент, което подпомага детето да развие позитивен образ към себе си и увереност в своите сили и възможности.

Мария Монтесори много активно си сътрудничи с Ж.Декроли. Също като него в основата на нейната педагогическа дейност е *наблюдението* на децата във всеки момент. Тя възпрема децата като цялостни същества. Монтесори още тогава осъзнава, че емоционалният коефициент е важен толкова, колкото и коефициентът на интелигентност. Споделянето на емоциите и изразяването им е в основата на педагогическата система на Мария Монтесори.

Когато се говори за реформаторска педагогика, не може да не се представи и методът Валдорф на *Рудолф Щайнер*. Целта на възпитанието във Валдорфското училище е учениците да се научат да учат от живота. Съвременните училища от валдорфски тип се опитват да противодействат на все по-технизацията свят с широка палитра от обучение сред природата, дейности, в които се формират както умът, така и ръцете. Идеалът на Щайнер за едно свободно общество се състои във формирането на човешката личност природо-съобразно. Неговият принос в реформаторската педагогика се основава на антропологическите схващания за човека във физическо, нравствено и социално отношение. Той създава една нова педагогика, включваща в себе си художествените способности, чувства, нравствени заложби (Бижков 2001: 78).

Приносът на Р. Щайнер в училищното дело е свързан с:

1.Съвместно обучение на момчета и момичета, съвместно обучение на деца от различни социални слоеве.

2.Класният ръководител води своите ученици от първи до осми клас

3.Чуждоезиковото обучение започва още в първи клас, когато децата са на 7 г.

4. Въвежда се проектно цялостно бучение, при което първите два часа в продължение на няколко седмици се изучава един и същи предмет, за да се осъществи по-голяма концентрация.

5. Премахва системата за оценяване, както и повтарянето на класа. Във всички класове въвежда художествените и практическите занимания през целия ден - ръчна работа, рисуване, тъкане, предене, дърводелство, музика, рецитация, работа в градината, театрални гри и занимания.

6. Въвежда колегиалното самоуправление и учителските конференции, които според него са свободни републикански разговори.

7. Има училищни лекари, които са членове на училищната колегия.

8. За изоставащите ученици има сформиран помощен клас.

9. Всеки месец учениците организират празненства в училището, на които всеки клас показва постигнатите резултати в обучението.(цит, по: Kranich/ Ravagli, 1990, 175-176)

В дейността на Валдорфското училище се осъществява много добра съвместна работа между учители и родители, което става чрез различни форми (обща вечеря, лекции и семинари за родители). Валдорфската педагогика подобно на педагогиката на Монтесори изисква специално подготвени учители, които изучават дидактика и методика на преподаването на различните учебни дисциплини.(Бижков 2001:79)

Основна характеристика на метода на Щайнер е „да развие индивидите, така че да придадат смисъл на живота си сами.“ Подходът е стремеж към образование на децата като едно цяло: сърце, тяло, ум. В тези училища учебният план е разтегнат толкова, колкото позволява времето, като е разпределен между художествени, основни и практически предмети. Подобно на Монтесори, ролята на учителя е да насърчи децата към ценене на знанията далеч от състезания, изпити, класирания. Всяка дейност се използва с цел да провокира самотивацията и себепознанието.

Характерни особености във Валдорфските детски градини:

1. Децата запазват един и същи учител в продължение на 5 год.
2. През първите четири години няма учебници. Децата имат собствена тетрадка за уроци, която попълват през годината. Там се събират своите преживявания и това, което са научили.
3. В училищата Щайнер няма съревнования, оценки. Учителят попълва квалификационна тетрадка за всеки ученик.
4. Телевизор и други електронни инструменти не се препоръчват.
5. Традиционните предмети Математика, история, литература се преподават традиционно по два –три часа дневно за период от три до пет седмици.
6. Акцент се поставя върху ръчните дейности тъкане, плетене, шиене, дърводелство изработване на играчки и спортни дейности (гимнастика, плуване колективни игри)
7. Всички деца (момичета и момчета) се научават да плетат.
8. Приветстват се деца от всяка религия.

Идеите на Р.Шайнер, които той реализира във Валдорфското училище и Детска градина, намират поддръжници и разпространение и днес. В края на 20 век в Германия има 167 свободни валдорфски училища с около 68 000 ученика. Подобно развитие има както в страни в

Европа, така и САЩ, Канада, Нова Зеландия Австралия, Израел, Южна Африка и др. (Загвоздкин 2015).

В новаторското училище на *Александър Нийл* "Съмърхил" не е важно кой колко е научил, а как наученото се прилага в живота. Основната цел на Александър Нийл е децата, "да се научат да учат", т.е. да искат да знаят..Тази цел напомня на прилагане на компетентностния подход в съвременната образователна система. Важна особеност в педагогическите схващания на Александър Нийл е, че не е важно сама по себе си заучената информация, важни са уменията, които могат да се прилагат, когато на детето му е необходимо. Цялата педагогическа дейност на Ал. Нийл е подчинена на духа на Русо, а именно уважението между учители и ученици. В този смисъл той извежда своето педагогически кредо: "Детето да се оставя на самото себе си, без да изпитва влиянието на възрастните, за да се развие според своите възможности." Първоначално Александър Нийл решава да отговори на потребност на обществото да "обгрижи" "трудни" деца и прави това през 1921 година. Целта му е да докаже, че тези деца не заслужават да бъдат отритвани и пренебрегвани, че не те грешат, а самата училищна система е зле устроена и всичко би могло да бъде по-различно само със смяна на подхода...подобно на Мария Монтесори, която откликва на нуждата да бъдат обучавани деца с проблеми... Сега, вече цял век по-късно, интересът към училището в Съмърхил е голям, там далеч не са събрани да учат изолирани "непокорни" деца, а моделът се е доказал във времето като повече от успешен. Училището е интернат – децата пребивават там през цялата учебна година с изключение на ваканциите. Възрастовият диапазон е от 3, 5-4 - годишна възраст (когато официално започва задължителното образование в Англия) до края на тяхната гимназиална степен. Отличителният белег на демократичното училище е собственият избор на посока, в която детето да поеме – естествено не без подкрепата

на възрастен. Възрастните там като присъствие в общността са повече на брой – което е още една разлика със стандартното училище. Но и ролята им е различна – те са наричани „ментори“, а не преподаватели. Всъщност те са учители, при това отлични професионалисти в областта си, но всяко дете си има и личен ментор, който го насочва съобразно неговите качества и стремежи. Помага му да си изясни интересите си, да следва избрания път и да формира качества, които ще му помогнат в настоящия момент, а и по-нататък, в реалния живот. С други думи всяко дете има собствена посока на развитие, която избира само – неговата преценка има най-голяма тежест. А покрай един или няколко основни „предмети“ си гради програма с различно натоварване по останалите „второстепенни“ – според нуждите и целите си към всеки определен времеви етап.

Деца (подрастащите) имат огромен терен за „действие“ – практически занимания, чрез които доказано успешно трайно и пълноценно се усвоява всяка материя. И постоянен съпровод на възрастни, които се грижат за тяхната безопасност и благополучие.

Друг отличителен белег, от който идва и названието „демократично“ за този тип учене и организация на училищния живот, е начинът, по който се формират правилата в общността и се управлява (самоуправлява) тя. На специални събрания (съвещания, съвети) се вземат всички решения – „коват се законите“ – от най-важните до най-дребните наглед. А в тях всеки глас важи равностойно – всяко дете и всеки възрастен, дори директорът, имат равно право да решават и да определят. Понякога се случва дадено решение да е взето емоционално с превес на детските гласове, но това е част от ученето – допуснатите грешки изваждат наяве нежелани последствия и решението бързо бива коригирано, при това след осъзнати в дълбочина мотиви.

1.3. Теоретична концепция и методология на сугестопедията

1.3.1. Сугестология и сугестопедия

Думата сугестология произлиза от лат. *suggero, suggesti, suggestum* – подставям, подшушвам, внушавам и старогр. *λόγος* /логос/ – учение, наука.

Сугестологията има за обект на своето изследване човешката личност в нейното богато разнообразие и взаимовръзки със средата. Тя обръща внимание предимно на онези форми на отражение (психически реакции), които минават незабелязано, недостатъчно осъзнато или напълно неосъзнато за личността. Внушението като форма на отражение е съществен механизъм за уравнивяване на личността със средата. При това то предлага директен път за активиране на част от значителните резервни възможности на личността в процеса на нейното развитие

Има много определения на термина „внушение“. Според проф.д-р Г. Лозанов внушението в най-ярката му положителна форма е: „Организираното, психологически оркестрирано и хармонизирано с личността оползотворяване на съзнавано-парасъзнаваните стимули. То може да разкрие всестранните резерви на личността, включително и да стимулира нейните креативни сили. В своята сложност сугестивният процес е почти винаги съчетание на сугестия (внушение) и десугестия (девнушение) – освобождаване от внушения.“ (Лозанов 1971).

Сугестологията е науката за внушението, чието навлизане в педагогиката доведе до създаването на сугестопедията. Съвременното развитие на експерименталната сугестология показва, че внушението и хипнозата не се намират в груби количествени отношения. Сугестологията има място във всяка област от нашия живот. Сугестологията има място и в рекламата, и в търговията. Няма сектор в обществения живот, където сугестологията да не е необходима наука,

защото там където има обществени отношения, там има и внушение. Сугестологията има за обект на своето изследване човешката личност в нейното богато разнообразие и взаимовръзки със средата. Тя обръща внимание предимно на онези форми на отражение (психически реакции), които минават незабелязано, недостатъчно осъзнато или напълно неосъзнато за личността. Внушението като форма на отражение е съществен механизъм за уравнивяване на личността със средата. При това то предлага директен път за активиране на част от значителните резервни възможности на личността в процеса на нейното развитие.

Има много определения на термина „внушение“. Според проф. д-р Г. Лозанов внушението в най-ярката му положителна форма е: „Организираното, психологически оркестрирано и хармонизирано с личността оползотворяване на съзнавано-парасъзнаваните стимули. То може да разкрие всестранните резерви на личността, включително и да стимулира нейните креативни сили (Лозанов 1971)

Проблемите, които разглежда експерименталната сугестология, които парапсихологията прави опит да обедини в отделен клон на науката, все още обаче нямат практическо значение. Досега сугестологията нй-здравно е навлязла в медицинската практика, където обикновеният клиничен тип внушение е основен лечебен метод в системата на психотерапията.

В своята сложност сугестивният процес е почти винаги съчетание на сугестия (внушение) и десугестия (девнушение – освобождаване от внушения) (Лозанов 1971).

1.3.2. Основни понятия

- **Плацебо**

Плацебото е известно в широките кръгове като „безвредна лекарска лъжа“, когато на болния се дава неутрално лекарство с

информацията, че това е много ефикасно средство. Доказано е, че плацебото може да повлияе всеки орган, всяка система и всяка функция. Плацебо ефектът се използва не само в психотерапията, но и в някои форми на подкрепяващата терапия. Използването на „механизма на плацебо ефекта“ не означава използването му като методика. Съобразяването с някои сугестивно-комуникативни фактори носят временна, нестабилна подкрепа, но в комбинация с други средства, те имат своя положителен ефект (Лозанов 2005: 60).

- **Парасъзнание**

Под парасъзнание се разбира повече или по-малко несъзнаваната психическа активност. Тук се включва всичко, което е извън съзнанието за даден момент. Понятието парасъзнание включва още всички невербализирани автоматични дейности в тяхното психическо отражение. Включва също така, несъзнаваните автоматизирани елементи в рамките на съзнаваната психическа активност. В понятието парасъзнание се включват също така и света на стимулите, вторият план на комуникативните процеси, както и многобройните несъзнавани форми на асоцииране, кодиране и символизиране, които имат информационен ефект върху личността. Парасъзнаването обхваща и несъзнаваните страни на креативността, като интуицията и вдъхновението (Лозанов 2005: 62).

- **Резерви на личността**

Под резерви се разбира неизявените, но генетично заложи и опериращи предимно в парасъзнанието, многократно по-големи от ежедневните, възможности на личността, които при това се подчиняват в известна степен и на различни от обикновените психофизиологични закономерности. Примерно:

- ✓ хипермнезията – свръхприпомнянето при дълговременната памет. Тази свръхпамет надхвърля многократно възможностите на

обикновената памет. Тя се проявява масово в сугестопедичното обучение.

✓ предизвикана хиперкреативност – сугестирана или автосугестирана творческа свръхпродуктивност. Активира се интуицията и се създават състояния, близки до вдъхновението, което външно се изразява в решително по-голямо от обикновеното творческо изявяване на личността. Сугестологичните експерименти показват, че художествените, музикалните и дори математическите изяви могат значително да се подобрят.

✓ сугестивен контрол и самоконтрол върху психическите функции, болката, кръвотечението, вегетативните функции, трофиката и др.

Разкриването на резервите се осъществява само при висока сугестивна организация, оркестрация и хармонизация на съзнавано-парасъзнаваните стимули (Лозанов 2005).

- **Периферни перцепции (възприятия)**

Периферните перцепции са динамични подпрагови сигнали. Те вземат участие и в част от парасъзнаваната активност на личността. В сугестопедичната методика се използват периферните перцепции като цялостна и много важна система. Периферните перцепции не могат да се съотнесат към т. нар. Пасивно, неволево запамяване, защото тези форми на запамяване се отнасят към съзнателната дейност (в голяма степен). Периферните перцепции са динамично ту съзнавани, ту несъзнавани са релевант на учебната програма. Най-често по механизма на периферните перцепции се осъществяват и средствата на внушението. Нивото им се движи от нивото на авторитарност до свободна и неограничвана комуникация (Лозанов 2005: 67).

Следователно средствата на внушението съществуват неотменно като комуникативни фактори.

- **Неспецифични комуникативни средства (средства на внушението)**

В повечето случаи, човекът, който получава информацията не осъзнава, че реептивността му се повишава поради повишеното доверие към източника. Той не разбира, че в даден момент информационният процес протича на по-високо ниво. Възприема, разбира, запаментява повече от обикновено, защото достоверността на източника е повишена.

А това е в резултат на действието на неспецифичните комуникативни средства, които въздействат комплексно върху обучаващия:

- ✓ Интонацията, ритъмът на словото
- ✓ двуплановост (мимика, походка, говор, допълнителен декор и др.);
- ✓ престиж/авторитет – достоверност на източника; авторитет на здравата логика, на личността, на красотата в произведенията на изкуството, на учителя
- ✓ псевдопасивност – в смисъл на спокойна, ненапрегната, несмущаваща и контролирана активност. Тя е израз на добра вътрешна самодисциплина и в същото време е форма на концентративна саморелаксация (Лозанов 2005: 69)

- **Множествена личност**

Всеки един от нас представлява синтез от множество личности. Дисоциация (раздвояване) на личността, в най-леките си форми е вродена във всеки човек. Различните емоционални състояния провокират проявата на различни интелектуални качества. В сугестопедичните курсове редица възрастни курсисти, а по-късно и деца демонстрират впечатляващи способности да усвояват учебния материал на креативно ниво. Те са учели с вдъхновение и са постигали невероятни резултати. Но извън курса блокират и прибъгват до зубрачество. Това

довежда до въвеждане на адаптивни курсове и допълнителни промени в методиката, с цел избягване на негативната дисоциация. За да се изведе на преден план личността, която е нужна за ускорено усвояване на учебния материал, обучението придобива вибриращ характер чрез немонотонното вибриращо поведение и вибриращата мека интонация на преподавателя. Също така курсистите си избират нови имена и биографии. Всичко това прави обучението много интересно и мотивиращо като се създават условия то да бъде десугестиращо, депрограмиращо (от внушенията от обществената сугестивна норма ограничения) и интегративно, т.е. пренасящо усвоените знания от един вариант на личността в максимален брой други нейни варианти (Лозанов 2005: 75)

- **Обществена сугестивна норма**

Не трябва да се смесва обществена сугестивна норма за границите на възможностите на обучаващите с общесвено възпитание. Цялата образователна система приема определени граници на човешките възможности. Трудно се сменя една система на вярване с друга. Под натиска на нови реалности системата на вярвания се изменя.

В „десугестивната педагогика” се създават условия за спонтанно активно, интегративно депрограмиране, което освобождава потенциалните възможности на мозъка.

Общесвената сугестивна норма се имплантира в нас и определя границите на нашата дейност, но същевременно нейното по-ранно или по-късно „изхвърляне”, се улеснява и от т. нар. антисугестивни бариери (Лозанов 2005: 86).

Антисугестивни бариери

Системата от антисугестивни бариери може да се разглежда като единство от три основни бариери: емоционална, логична и етична

- Емоционалната антисугестивна бариера най-ярко се вижда при малките деца с техния негативизъм, когато интуитивно и инстинктивно казват „не” на непознати хора. Емоционалното недоверие е една от характерните черти на антисугестивните бариери. Много често тя е несъзнателна в по-голямата си част или изцяло.

- Логичната или разсъдъчната антисугестивна бариера на пръв поглед изглежда да е изцяло съзнателна. Това не е точно така, защото много често ние оформяме нашите преценки несъзнателно, а после ги „логифицираме”

- Етичната антисугестивна бариера отхвърля всякакво въздействие или предложение, което не е в хармония с етичната структура на личността. И този процес е несъзнателен, макар че може да получи съзнателна формулировка.

Тези антисугестивни бариери са активни, както по отношение на индивидуалните психични въздействия, така и по отношение на груповите, социалните въздействия.

В обикновения учебен процес преподавателят влиза често в конфликт с антисугестивните бариери на учениците. Те могат да се формират от преподавателя, но не трябва да се възбуждат. При десугестивната педагогика такъв въпрос не стои, поради спонтанността на обучаващите (Лозанов 2005: 89).

1.3.3. Сугестопедия

Навлизането на сугестологията в педагогиката довежда до създаване на сугестопедията, която се явява като експериментален метод на сугестологията.

Терминът сугестопедия е създаден от проф. д-р Г. Лозанов през 1965 г и за първи път е публикуван през 1966 г. в списание „Народна просвета” брой 6. Статията в която се появява се нарича „Хипермнезия в

учебния процес”. Думата хипермнезия е позната сред медиците, но за педагозите тя е непозната. Хипермнезия означава свръхзапомняне. Много често се оплакваме от трудности в запаметяването(не в разбирането и в творческото мислене) Сугестологичните експерименти показват възможност именно за ускорено запомняне, за творческо саморазвитие. Разкриването на потенциалните резерви на човешката личност се осъществява само при висока сугестивна организация, оркестрация и хармонизация на съзнавано-парасъзнаваните функции.

Макар и в неделима връзка със съзнанието, все пак основният „склад” на потенциалните резерви е в парасъзнанието.

Ако не освободим многостранния резервен потенциал, не можем да говорим за сугестопедия.

Сугестопедичното –десугестопедично обучение освобождава резервен комплекс, характеризиращ се със следните особености:

- Паметовите, резерви, резервите за интелектуална дейност, резервите за креативност, резервите на цялостната личност
- Сугестопедичното обучение винаги е съпроводено с ефект на релаксация или поне без усещане за умора.
- Сугестопедичното обучение винаги е приятно занимание
- То винаги има благоприятен образователен ефект, като смекчава агресивните тенденции и помага учениците да се адаптират към обществото.
- В случаите на функционални заболявания се наблюдава значителен психотерапевтичен и психопрофилактичен ефект.

Целият учебен процес е една особена, приятна и двупланова игра. Тази игра се характеризира със спонтанност. Работата с една методика, която олицетворява потенциалните възможности на мозъка не е въпрос на усвояване на една технология. Необходимо е да се спазват определени условия, за да се прилага правилно методиката.

Тя трябва да се базира на :

- основите на десугестологията,
- принципите на десугестивната педагогика
- трите групи средства, които произхождат логически от основите и принципите.

1.3.4. Основи на десугестологията

Три са основните психо-физиологични основи:

1. Неразделно съществуване на съзнание и парасъзнание.

Изолиране съзнателни дейности не съществуват.

2. Всеки стимул се асоциира, кодира в много измерения и се свързва с различни минали състояния на ума.

3. В своята комплексност стимулите винаги се свързват с динамиката на доминиращата различна креативност на състоянието на ума.

От тези основи става ясно, че линейното преподаване, както и преподаването на малки изолирани порции, особено когато са адресирани само към съзнанието и вниманието, каквато е тенденцията в масовата практика, е в противоречието с определени психофизиологични закономерности. Такова едно преподаване, разчита само на обема на вниманието и съзнанието. То не търси връзка с парасъзнаваните функционални структури, където се осъществява дълготрайната памет (Лозанов 2005).

1.3.5. Принципи на десугестивната педагогика

В рамките на така формулираните основи са уточнени и принципите на десугестивната педагогика. Те са:

1. Радостно и спонтанно концентративно спокойствие

2. Динамична, структурирана и йерархична глобалност-частното в общото и общото в частното

3. Десугестивна нагласа с цел спонтанно освобождаване на потенциалните възможности на ума.

Тук не става въпрос въпрос за някаква техника, която може да се научи да се повтаря стереотипно. Трите принципа не могат да се разглеждат отделно и и откъснато един от друг. Всеки един принцип е страна на другите два (Лозанов 2005: 93).

1.3.6. Средства в сугестопедичната методика

На базата на посочените основи на десугестологията и на посочените принципи на десугестивната педагогика са изградени конкретни групи средства за оформяне на една или друга методика по различни предмети, за различни възрасти.

Тези групи средства са :

- *психологически*

- *дидактически*

- *артистични(средства на изкуството)*

Психологическите средства включват преди всичко цялостната организация на учебния процес с цел преди всичко да се организират и стимулират периферните перцепции. Те трябва да достатъчно, естетически подредени. Не е задължително да е само илюстративен материал, а по-скоро стимулиращ активността и творческия процес на обучаващите. (Лозанов Г., „Сугестопедия- десугестивно обучение“ 2005: 99)

Дидактическите средства са свързани конкретно с динамичната йерархично-структурирана глобалност. Това е изискване не само към учебните помагала, но и към структурирането на учебния материал във всяка една от разработките (Лозанов 2005).

Артистичните средства са най-подходящо и най-ефективно обвързвани с паметовия материал с естествените асоциации и емоции, които идват естествено от специално подбрани изкуства от класически тип. Изкуството в сугестопедичното занимание не е просто забавление. Те имат своята образователна и възпитаваща роля. Артистичните средства имат своя тип освобождава и стимулираща роля. Те подпомагат сугестопедичната оркестрация като на втори план предлагат изобилия от периферни перцепции. (Лозанов 2005: 100)

Използвайки трите групи средства съобразени с принципите на Сугестопедията се създават методите за обучение по различни предмети и за различни възрасти. Но тук преди всичко говорим за учебната комуникация при прилагането на методите и за стимулиране на резервите на мозъка чрез тази специфична и нетрадиционна до този момент комуникация в учебния процес.

Сугестопедията представлява сугестологично направление в педагогиката. То се опира на резервните възможности на личността и на ново психологическо разбиране за активността на обучаващите. В него и творчески се използва и положителния опит на научната теория и практика. Със своите постижения и възможности Сугестопедията е твърде актуална днес, в периода на промените в образователната система (Лозанов 2005).

С разработването на сугестопедията използването на внушението-разбирано широко като универсално явление на несъзнавани взаимовръзки навлиза и в педагогическата практика. Сугестопедията започна като чист психологически експеримент за повишаване на паметовите възможности в учебния процес. Сугестопедията стана и метод за експериментално проучване на внушението. Сугестопедията се утвърди като качествено различен подход, като нов тип комуникация-комуникация на резервно ниво, нова учебно-възпитателна философия.

Сугестопедията (резервопедагогика) не случайно придоби световна известност и приложения по целия свят. Сугестопедията е използвана в много страни по света (макар и не толкова успешно навсякъде): Канада, САЩ, Русия, Германия, Унгария, Уелс (Великобритания), Франция, Швейцария, Дания, Австрия, Швеция, Норвегия, Япония, Австралия, Нова Зеландия и др. (Лозанов 2005).

1.3.7. Методология на сугестопедията

Сугестопедията е призната от ЮНЕСКО за оригинална образователна система още през 1978 година, започвайки своето развитие от науката сугестология повече от десетилетие по-рано. Тя представлява комбинация между педагогика, психология и изкуство. Създадена е от българския учен, психиатър и педагог проф. Д-р Георги Лозанов и е експериментирана и развита от екип изследователи и преподаватели в ръководения от него научно-изследователски институт по сугестология в периода 1966-1991.

Концепцията, която лежи в основата на сугестопедията, е свързана с изследванията на проф. д-р Георги Лозанов върху неизползваните възможности на човешката личност (резерви) и безопасното достигане до тях. Под безопасно се има предвид комуникация, която не нарушава свободната воля на избор на личността и която се отличава от всяка принуда, команда, манипулиране, унижение, подценяване и др. С дидактични и артистични средства се стимулира спонтанната и креативна изява на участниците в учебната комуникация.

В основата на сугестопедията е заложено единството на сугестия и десугестия, като последната цели освобождаването от предишни психотравми, от наложени обществени норми, които биха могли да спират пълноценното израстване на личността да развива своите способности. При децата десугестивното обучение води до създаване на

чувствителност към всякакъв вид сугестия и съответно действа превантивно, като цели разгръщане на личността с нейните таланти от най-ранна възраст. Ученето е естествен и радостен процес на откривателство. Затова сугестопедията създава среда за креативно и щастливо учене, подавайки многообразие от стимули и информация, едновременно с това удовлетворявайки естествената нужда на човека от красота и междуличностно общуване. Без да пренебрегва ролята на други емоции, тя се стреми да създаде оптимистичен и здрав мироглед у участниците в процеса на обучение. Десугестирането, инфантилизацията, игрите, приятната атмосфера, силната мотивация и хуманността, характерни за сугестопедичната методика премахват вътрешните задръжки, т.нар. психични бариери и улесняват моторните говорни умения и стереотипи. Стимулирането на активна мозъчна дейност с възприемане на значителен по обем учебен материал, чрез прилагане на непринудена обстановка, в която курсиста получава същия освежителен ефект, както при един увлекателен концерт или театър след работен ден. Всички тези особености на сугестопедичната методика ѝ придават съществено значение за хигиената на учебния процес, който става по-здравословен и по-ефективен.

Сугестопедичната учебна система е десугестивно-сугестивна система, тъй като тя освобождава личността от обществената норма за границите на нейните възможности и заедно с това стимулира не само паметта, а и цялата личност- и интересите, и интелектуалната активност, мотивацията, творческото и моралното развитие.

Методът сугестопедия представлява педагогика с образователен и здравословен ефект. Тя работи на нивото на резервите на личността, което значи, че допринася не само за свръхзапаметяване без натоварване, а също и за обучение максимално близко до естествения начин за учене на индивида, неизолиращ мозъка и неговите функции от

останалата част на тялото, от емоционалната страна, от духовната страна на всяка личност. Така методът използва възможностите едновременно на парасъзнанието и съзнанието, на емоцията и логиката, на интуицията и здравия разсъдък. Здравето на участниците в обучението е от първостепенна важност – ученето е не само без умора, напрежение или тревожност, а води и до психохигиенен ефект. Работата с метода е неизчерпаем извор на творческа енергия и идеи, споделяне и развитие и не съществуват ограничения от какъвто и да било характер за разкриване на паметовите и личности резерви на обучаващите се. Сугестопедията като оригинален български принос в чуждоезиковото обучение заема достойно място в най-популярната и издавана книга в света, посветена на методите в чуждоезиковото обучение със заглавие „Approaches and Methods in Language Teaching“, J. Richards & T. Rodgers и присъства в множество международни публикации, дисертации и др.

1.3.8. Етапи на учебния процес в сугестопедията

Учебният процес в Сугестопедичното обучение има 4 етапа: въведение, активен и пасивен концертен сеанс, разработка и представяне. Във всеки етап от обучението се използват основни за сугестопедията принципи, които помагат за бързото и ефективно усвояване и дълготрайно запаметяване на новите знания.

- **Въведение**

Първият етап на обучението представлява въведението. По артистичен и художествен начин се представя материала, който е заложен за съответния урочен цикъл. Създава се непринудена ситуация, наподобяваща случка от ежедневието, в която съвсем целенасочено са вплетени граматическите и лексикални структури, както и атмосферата и тематиката на съответния нов урок (Лозанов 2005: 131).

- **Концертен и пасивен сеанс**

Вторият етап се състои в провеждането на т.нар. концертни сеанси, които спомагат за запаметяване на материала. Те представляват изразително изчитане на учебния материал от преподавателя на фона на специално подбрана класическа музика, което в първия сеанс е интонирано, с цел да се наблегне на отделните единици от езика, а след това е с нормална скорост, и по-скоро предава основния смисъл на текста. В първата част курсистите могат да следят текста и превода, докато във втората, просто слушат и се наслаждават на музиката, която звучи (Лозанов 2005: 131).

- **Разработка**

Третият етап представлява разработка на представения вече материал под формата на весело изчитане, игри, театър и танц. Чрез приятната непринудена обстановка и спонтанната изява на участниците в комуникацията се премахват езиковите бариери, стимулира се творчеството и се повишава емоционалния тонус на курсистите. В същото време се активира голяма част от поднесенния вече на пасивно ниво материал. (Лозанов 2005: 131)

- **Представяне**

Четвъртият етап, или представяне на курсистите, е едновременно затвърждаващ знанията и даващ повод за индивидуална изява. На този етап се стимулират допълнително и се развиват уменията за говорене, а също се подава добра обратна връзка на преподавателя за добре свършената му работа. Това е и моментът, в който всеки участник може да оцени за себе си своите постижения, което действа положително за мотивацията (Лозанов 2005: 131).

1.3.9. Закони на сугестопедията

- **Любов**

„Любов към човека, не тази сантименталната, личната, а тази голямата общочовешката любов. Всеки преподавател носи и излъчва любов. Към курсистите си, към учебния процес, към себе си. Това поражда среда на освобождаване, доверие, спокойствие, стимулира изявата и себесподелянето ни, насърчава общуването ни.“

проф.д-р Г. Лозанов (Лозанов 2005)

Без любов към човешкото същество, към процеса а преподаване и неговия предмет, към общуването между хората, не биха могли да се постигнат тези завишени и дълготрайни резултати. Според проф.д-р Г. Лозанов, когато любовта присъства, то ученето се превръща в приятна дейност, която вдъхновява учащия и стимулира творческата активност. Глобализираният учебен процес се отличава с висока активност и липса на умора. Чрез система от разнообразни игри, непринуденост при отсъствие на сух дидактизъм в цялостната организация на учебния процес се постига пълно доверие на учащия към своя преподавател. Общуването е леко, приятно. Нищо хубаво на този свят не е постигнато без любов. Любовта е и важно условие за достигане до резервите на психиката. Любовта създава спокойствие, доверие и допринася за престижа на учителя в очите на учещите се и така отваря пътищата към разкриване на психичните резерви на личността. Любовта не може да се изиграе, тъй като учещите ще го усетят. Но не бива да се разбира и като някакво сантиментално настроение, тъй като това отношение провокира отрицателни реакции. Тя трябва да се усети като искрена любов към човешкото същество. Не съветваме никой учител да започва работа на нивото на резервите без човеколюбие. Би било по-добре да почака докато преосмисли общуването в учебния процес от тази позиция.

В сугестопедията, любовта на учителя към учещите може най- добре да

се илюстрира чрез образа на родител, който учи детето си да кара велосипед, без то да може да каже в кой момент родителят му го придържа или не.

Любовта, заедно с останалите закони, създава необходимата радостна, искрена и високо мотивираща концентративна релаксация. Това състояние се характеризира с умствена релаксация и ненапрегната концентрация. То изисква спокойствие, вътрешна увереност и доверие. При тези условия на положителни емоции, творческата интелектуална дейност и глобализирания учебен процес се отличават с липса на умора. Принципът на радост и концентративно спокойствие се прилага чрез система от игри и смях, чрез нагледните материали, които са не толкова илюстративни, а стимулиращи по характер, както и цялостната организация на учебния процес.

➤ **Свобода**

„Една висша ценност в общуването и в споделянето между преподавателя и обучаващите се. Тя съдържа и идеята на свобода на курсиста да се включи или не в дадена дейност според личното си разположение. Както и на преподавателя да пресъздаде обучението по свой уникален начин според личността си и особеностите на групата стъпвайки на общата сугестопедична методика”

проф. д-р Г. Лозанов (Лозанов 2005)

Обучаващият има възможност да избере своя път на формиране на своите знания и умения, към развиване на своите резерви по логически или емоционален начин, предимно чрез активно или пасивно внимание, вербални и невербални стимули. Именно множеството стимули, които сугестопедията предлага, правото на учащия да се включи активно в дадената дейност, или да предпочете в

този момент да е пасивен слушател е основната и характерна особеност на този принцип. Учащият спонтанно, според своето моментно състояние на духа избира, без да му се налага от преподавателя кога и в кой момент от учебния процес ще се включи. Когато има Любов, има и Свобода. Свободата дава възможност на учителя да упражни своята лична преценка и да взема решения, за да може да приспособи сугестопедичната система към личните особености на всяка група. Тя също позволява на учещите да изберат дали да вземат участие в някои дейности като например песни, игри и т.н., които може да не допаднат на тяхното разположение. Във всеки момент те са абсолютно свободни да излязат от стаята, стига да не пречат на работата на групата. Принципът на свободата е един от основните елементи, които отличават сугестопедията от хипнозата. При хипноза, хипнотизируваният не може да избира, да действа свободно, спонтанно, да прекъсне процеса, за да направи нещо, освен ако хипнотизаторът не му е наредил.

В учебно-възпитателния процес е невъзможно да се развива вътрешната свобода на учениците, без едновременно с това, макар и на по-друго равнище на зрялост, учителят да не развива собствената си вътрешна свобода (Бодурова 2019: 44).

Свободата дава възможност на учещия се да се вслуша във вътрешния си глас и да избере своя собствен път към резервите на психиката в различните моменти на процеса на обучение. Свободата не се диктува от учителя, тя е спонтанно чувство у учещия се. Това е усещане, че те не се подчиняват на една методика, а са свободни да се включват с радост като дават израз на своите личностни черти. Т.е резервоопедията не е натиск, а напротив, тя отваря вратата към личностна изява.

➤ **Убедеността на преподавателя, че нещо необикновено се случва**

„Когато преподавателят е убеден, че нещо необикновено се случва в учебния процес, това поражда вдъхновение у него и се предава на обучаваните. Неговото отношение и поведение е подчинено на тази вяра в необикновеността и той излъчва автентични сигнали, които стимулират хората и дават тласък на разкриването на собствените им резерви.“

Проф. д-р Г. Лозанов (Лозанов 2005)

Състоянието на увереност, че нещо необикновено, различно от обществената сугестивна норма непременно се случва, води до състояние на вдъхновение у учителя. Това вътрешно тържество се отразява във периферните перцепции на учителя, които се възприемат и се създават у учещите. Това, което е от особена важност е, че тази нагласа е спонтанно създадена от състоянието преподавателя и учещите се щастливо резонират, най- често несъзнателно. Така се създава така наречената десугестивна връзка на нивото на резервния комплекс. Майсторството на учителя е в улесняването на този комуникативен процес на резонанс. Естествено, известни сугестивни влияния са неизбежни във всеки комуникативен процес. При Резервопедията, обаче, дори най-малкият натиск или настояване от страна на учителя е пречка в този процес. Той/ тя просто общува на границата на неизползваните резерви на мозъка/ ум в съответствие със седемте закона на Резервопедията. По този начин, курсистите имат чувството, че те постигат всичко сами; помощта на учителя е само една протегната ръка на приятел. Разбира се, това общуване е въпрос на обучение и практика.

Сега учещите са способни да усвояват учебния материал, поне два до три пъти и до пет до десет пъти по-бързо и по- добре от резултатите в традиционните методики, с благоприятен ефект върху здравето и

възпитанието. В бъдеще този ритъм на усвояване може да се увеличи многократно.

➤ **Многократно увеличен учебен материал**

„ Колкото повече се натоварва паметта, толкова резултатите са по-добри. Сега учещите са способни да усвояват учебния материал поне от два до три пъти и от пет до десет пъти по-бързо и по-добре от резултатите в традиционните методики с благоприятен ефект върху здравето и възпитанието. В бъдеще този ритъм на усвояване може да се увеличи многократно. ”

проф. д-р Г. Лозанов (Лозанов 2005)

При сугестопедията учебният материал, който се представя на учещите се за единица време трябва да бъде най-малко 2 до 3 пъти (пъти, не проценти) по-голям от обема материал, представен според съществуващата норма от други методи. Например, учебният материал в едномесечен чуждоезиков курс трябва да бъде поне два пъти повече от един типичен подобен курс. В същност, такъв курс за начинаещи ще се състои от 2000 до 2500 лексикални единици, усвоени за 100 учебни часа без домашна работа, което със сигурност надвишава установената норма. Тази пропорция се отнася и за останалите предмети. Ако традиционната норма се промени с времето, след няколко години или поколения, сугестопедичният курс също ще трябва да се промени заради постоянния стимул на еволюцията. Като се има предвид, че голям брой национални и международни експертни комисии потвърдиха, че методиката има психопрофилактичен, психохигиенен и възпитателен ефект, повече от ясно е, че не бива да позволим учебния материал да намалее. Ако в рамките на сугестопедията учебният материал се придържа към традиционните граници, това само би фиксирало и

засилило обществената сугестивна норма за ограничените възможности на човешкото същество. По този начин еволюцията би се забавила. „Колкото повече се натоварва паметта, толкова резултатите са по-добри,” казва проф. Лозанов. „Сега учещите са способни да усвояват учебния материал поне два до три пъти и до пет до десет пъти по-бързо и по-добре от резултатите в традиционните методики, с благоприятен ефект върху здравето и възпитанието. В бъдеще този ритъм на усвояване може да се увеличи многократно”, убеден е професорът.

➤ **Цяло - Част, Част – Цяло; Частта чрез Цялото**

„Частта е неделима от цялото. Затова и частите се преподават чрез цялото, винаги в общия контекст, в глобалната история. Всичко е едно. Учебният процес се хармонизира като се преподават частите чрез цялото, където водещо е цялото.”

проф. д-р Г. Лозанов (Лозанов 2005)

Когато се преподава новият материал по всички предмети, не бива да има разделение между елемента и цялото. Елементите не бива да се преподават и изучават изолирано. Например, думите, граматиката, не съществуват отделно от езика, а са част от речта. Всяко цяло е част от по-голямо цяло и така до безкрай. От друга страна, тази концепция се основава на някои изследвания върху функционирането на мозъка, според които частите на мозъка съдържат информация за целия мозък. Според трите основи на сугестологията, човешкото същество реагира като цяло и възприема дразнителите в тяхната комплексност. Това е още едно доказателство, че елементите не съществуват отделно, а винаги като част от цялото. От гледна точка на философията съществува великата теория, че цялото е в частта и частта е в цялото. Те са

неделими. Няма изолирани части. Ето защо, при ученето, елементите трябва да се учат заедно с цялото. Глобалното дава допълнителни нюанси на елемента. Атомът отразява законите на Вселената и Вселената е в атома. Частта е неделима от цялото. Затова и частите се преподават чрез цялото, винаги в общия контекст, в глобалната история. Например, имаме една цялостна история, част от която са различните теми (запознанство, пътуване, срещи, телефонни разговори, и т.н.); част от тези теми са изразите; думите, граматиката са част от изразите; буквите са част от думите и т.н. Всичко е едно. Учебният процес се хармонизира като се преподават частите чрез цялото, където водещо е цялото.

➤ Златната Пропорция

„Можем да я открием навсякъде в природата. Можем да я намерим и в класическото изкуство. Приложена в сугестопедичното обучение, тя ни помага да учим без умора. Изразява се в числото 0,618.. Златното сечение ни води при определяне на времетраенето на различните дейности в сугестопедичния процес и хармонизира целия процес”

проф. д-р Г. Лозанов(Лозанов;2005)

Златната пропорция разкрива законът за хармония във Вселената, на който всеки сугестопедичен процес трябва да се подчини. Хармонията създава хармония и преодолява психичния хаос, често провокиран от традиционната педагогика. Хармонията е основен фактор в преподаването и усвояването на такъв голям учебен материал за кратък период от време. Връзките между частите и цялото са в златна пропорция в сугестопедичния процес на общуване. Способността за

учене се подобрява, когато учебния процес умело открива правилния баланс между ритми, интонации, емоционални стимули, т.н.

➤ **Приложение на Класическото Изкуство и Естетиката**

„Специално подобрени класически произведения-музикални, литературни, репродукции на шедьоври на изобразителното изкуство както и цялостната естетика спомагат да се създаде приятна, спокойна и хармонична среда без напрежение. Сугестопедичното изкуство дава подтик на вдъхновението, подпомага възприемането на нови знания, подобрява културата на учителите и обучаващите.

проф. д-р Г. Лозанов(Лозанов: 2005)

Класическото изкуство и естетиката се използват в сугестопедията като особено ефективни медиатори.

Изкуството от една страна е сугестивно, защото е изкуство, а от друга страна е креативно, защото освобождава личността от подтискащи я сугестии и дава енергия на вътрешната свобода и въображение (Бодурова 2019: 45). Сугестопедичното изкуство създава условия за състояния на оптимална психорелаксация и хармония, които помагат да се създаде състояние на спонтанно повишена възприемчивост и да се стимулира способността да се разкрият психичните резерви в приятна атмосфера. То помага да се достигне до състояние на вдъхновение и да се отклони вниманието от „болното място”, където има страх, свързан с ученето. Класическото изкуство се въвежда чрез специално подобрени произведения на класическата музика, песни и арии, литературни произведения, репродукции на шедьоври на изобразителното изкуство и т.н. Специално подобрени класически произведения – музикални, литературни, репродукции на шедьоври на изобразителното изкуство, както и цялостната естетика, спомагат да се създаде приятна, спокойна и

хармонична среда, без напрежение. Сугестопедичното изкуство дава подтик на вдъхновението, подпомага възприемането на нови знания и подобрява културата на учителите и обучаващите се.

1.4. Сугестопедията в контекста на реформаторската педагогика

Реформаторската педагогика е жива и днес. Тя има своите привърженици по целия свят. Може да се преоткрие в почти всички нови школи. До голяма степен това са идеите на представителите на реформаторската педагогика от началото на ХХ век пречупени през призмата на съвременното общество и неговите изисквания към „новите деца”.

В България от десетина години започнаха да се появяват демократични училища или по-точно формирания и инициативи (повечето нелицензирани официално като училища), които напълно или до голяма степен "прегръщат" идеята на демократичното училище на Александър Нийл. Моделът на демократичното училище е преминал зад Океана едва около половин век по-късно и в САЩ се е разгърнал на място на име Съдбъри Вали. Оттам той се разпространява по различни пътища – поради силното влияние на Новия свят върху други части на Земята.

Преди 4 десетилетия (през 1980 г.) в Израел Яков Хехт „прегръща“ модела и успешно доказва на сънародниците си, че той работи в тяхната страна, при тяхната специфична народопсихология. Всяко Демократично училище в Израел си има свой собствен неповторим облик и в това няма нищо странно или противоестественно. Същото важи и за всички останали страни по целия свят, където най-често тези училища възникват по инициатива на родители – за техните деца.

Интересното при израелския феномен е, че днес над 30% от всички (вкл. държавни) училища са възприели модела на демократичното учене.

Характерни особености на реформаторската образователна система.

В настоящия момент в цяла Европа има много подобни училища и дори има изградена здрава Европейска мрежа на демократичните училища,

Предимствата на Реформаторската педагогика са в промяната на Образователната парадигма:

Таблица 2

Образователни парадигми в традиционната и реформаторска педагогика

Характеристики на установената парадигма на обучението	Характеристики на реформаторската педагогика
Обучението е като продукт	Обучението като процес, пътешествие
Сравнително твърда структура. Предварително установена учебна програма	Сравнително гъвкава структура. Предполага различни начини на преподаване
Напредък стъпка по стъпка. Акцент върху „подходящата” възраст за определени дейности. Разделяне по възрасти. Степенно обучение	Гъвкавост и интегриране на различни възрастови групи. Индивидите не са ограничавани по възраст за материята на определен предмет.
Акцентира на съдържанието,	Акцентира върху това да се учи

придобиването на количество „правилни” информация веднъж завинаги.	как да се учи, как да се задават въпроси, на отвореност към нови схващания и оценката им. Това, което се знае днес, може да се измени.
Все повече разчита на техниката (аудио-визуално оборудване, компютри, записи, текстове)	Подходяща техника, човешките взаимоотношения, учител-ученик са от първостепенно значение
Учителят преподава знанието като еднопосочна улица	Учителят е същевременно и ученик, Той се учи от учениците.
Акцент над външния свят. Вътрешният опит често се смята за неподходящ за училищната обстановка.	Вътрешният опит се разглежда като контекст за ученето. Насърчава се използването на образност, упражнение за съсредоточаване, изследване на чувствата...
Приоритет на представянето на ученика	Приоритет на представата за себе си като генератор на представянето му
Разчита се предимно на теоретичното, абстрактното „книжно познание”	Теоретичното и абстрактно познание сериозно се допълва от експерименти и личен опит както в класната стая, така и извън нея.

Отличителният белег във всички училищни форми е едно чисто научно предаване информация и чрез наизустяване без изказване на собствени мисли. Подобна е и ситуацията в България.

Реформаторска педагогика е едно събирателно понятие, свързано с подновяването на стремежите, възпитанието, училището, предметите. Тази историческа епоха в Европа и САЩ възниква в периода между 1890 г. и 1933 г. и определя критично съществуващите до тогава образователни и училищни форми. Образува се по времето на голям обществен и социален процес като силната гражданска война, индустриализацията, техническия прогрес.

Реформаторската педагогика извлича своята критика от това положение, че трябва да бъдат поставени начело самостоятелността и свободата. Реформаторите обобщават, че трябва да се разбират стремежите на детето, чрез възпитателни методи да се насочват потребностите и способностите му, а не да се налагат единствено и само изискванията на обществото. В такава историческа ситуация съвсем закономерно възниква и сугестологията. От началото на 60-те години на XX век Георги Лозанов започва да търси безопасни пътища за разкриване на предполагаемите скрити резерви на човешкия мозък. На основата на своите експериментални опити и теоретични проучвания слага началото на науката сугестология. Със своите закони, методология проф. д-р Георги Лозанов се нарежда между най-ярките представители на Реформаторската педагогика в средата на миналия век.

Възникват много нови и революционни за времето си предложения за реформаторството, сред чиито представители са Жан-Овид Декроли, Рудолф Щайнер, Мария Монтесори, Петер Петерсен, Селестин Френе, Александър Нийл. Въпреки различните идеи на реформаторите и реформаторското течение се отличават няколко белега. Централна роля заемат подрастващите, на които трябва да се помогне в тяхното развитие към изграждането им като личност и към разгръщане на тяхната индивидуалност. Описани са различно конструирани идеи, но са изведени от концепциите на всички представители някои характерни

белези: свободно училище (дава възможност за развитие на социалните способности на детето); училище като съжителство (ориентирано към образа на семейството и обучение на деца от различни обществени слоеве); принцип за природосъобразност (изграждане върху доверието личността на детето); акцент върху собствената отговорност (да носят отговорност за усъвършенстване на собствените му познания); училището като носител на културни традиции; училището като място за цялостно формиране (поставени са на централно място социалните учебни ситуации).

В края на XIX и началото на XX век като алтернатива на тогавашната практика на обучение и възпитание, възниква реформаторското движение “От детето” (“Vom Kinde aus”). Представителите на това движение се застъпват за децата и вярват в техните способности, в това, че детето може само без намесата на родители и учители да развие своя духовен потенциал. Педагогическото движение се застъпва за спазване на интересите и на развитието на детето, за подкрепа на неговите спонтанни желания, за възможността му да разгърне своето собствено “Аз”.

Така неусетно, но закономерно се заражда в началото на XX в. широко движение за обновление на образованието, което и до днес носи наименованието „реформаторска педагогика”.

В началото на XXI век е необходимо да се изгради нова политика в областта на образованието. Всички бъдещи иновации в областта на образованието трябва да отчетат както непреходните български национални традиции, така и световните постижения до този момент. Необходимо е да се намери баланса, който ще отговаря най-точно на изискванията на нашето общество.

ГЛАВА ВТОРА

ПРИЛОЖЕНИЕ НА СУГЕСТОПЕДИЯТА В III ГРУПА НА ДГ № 9 „Ален мак” със специални групи , ГР. ВАРНА

2.1. Приложение на сугестопедията в предучилищното образование

2.1.1. Сугестопедичен цикъл в детската градина

Работя като детски учител в държавна детска градина. Все по-често си задавам въпроса как да поддържам интереса при съвременните деца, които са свикнали да стоят пред екран и все по-малко имат желание да извършват различни манипулативни действия, сами да наблюдават, експериментират и анализират. Идеята е да се поставят децата в ситуации близки до житейските, да усвояват компетентности. На помощ дойде сугестопедията със своята приказност. Всички деца обичат приказките, особено ако са преки участници на случващото се в тях. В традиционната педагогика учителят има ръководна роля. Той контролира целия учебен процес и продължителността на педагогическата ситуация. При сугестопедията учителят има подкрепяща функция. Той е в ролята на медиатор. В сугестопедичното занимание престижът на учителя е от огромно значение. За малките деца ние сме и учител, и майка, и приятел. Те са най-точните индикатори за

регистриране на фалша и престореността. Ако си искрен с тях те приемат и те обикват безусловно. (Лазарова М., сп. „Класическа сугестопедия“ бр.1, 22.07.2021г)

При най-малките деца приказността е най-силният фактор, който привлича вниманието им. Докато при по-големите деца има изградено умение за слушане, то при 3-4 год. това умение тепърва ще се формира.

Сугестопедията е не само възможна, но тя е препоръчителна и при най- малките деца в Детската градина. В традиционната педагогика една педагогическа ситуация е 15мин. В сугестопедичните занимания както при по-големите, така и при по-малките деца времетраенето на заниманието не е строго фиксирано. То може да продължи и 30 – 40 мин.

При структуриране на сугестопедичното занимание и при най-малките деца стриктно се спазват седемте закона. Във връзка с възрастовите особености на децата, които колкото са по-малки, по-бързо губят интерес, не умеят да стоят дълго време на едно място, учителят много деликатно трябва да следи промяната на настроенята, желанията, интереса и умело да сменя дейностите.

Погрешно е да се мисли, че малките деца не могат да уловят фалша, искреността. Напротив те са изключително сензитивни, могат да уловят и най-малката несигурност, мимика, жест, промяна в настроението.

Според д-р Лозанов психиката ни има свои начини да регистрира фалша и престореността. Индикаторите на психиката, които бдят и дават сигнали, той нарича периферни перцепции.

При 3-4 год. все още речниковия запас от думи е много беден. Те не могат да се изразят вербално, не могат да изразят своите мисли, все още се учат да назовават и разпознават чувствата и емоциите. Сугестопедията дава възможност за свободен избор на действията, на

начина, по който ще реагират, за да изразят своите усещания, преживявания и емоции.

За да се обучават успешно чрез сугестопедичния метод възрастните, е необходимо да се „превърнат в деца”- пеещи, танцуващи, смеещи се, забравили всички грижи и проблеми на ежедневието. А това са дейности, толкова естествени за всяко дете. Тогава защо да не можем да използваме тази методика при най-малките-тези, за които не са нужни време и енергия да влязат в приказността, да вярват в измислени герои и чудесата, които са способни да разговарят, пеят и танцуват с куклите.

Трябва да знаем, че сугестията при най-малките е отговорен процес. Той не трябва да се омаловажава нито за миг, защото познанието и формирането на личността започват от ранно детство. Прилагането на сугестопедичния метод на работа ще позволи да съхраним детското любопитство за много по-дълъг период и за по-късен етап, когато те ще трябва да осъществяват един по-сложен учебен процес. Още от най-ранна детска възраст сугестопедията като метод ме убеждава, че това е правилният начин за опознаване на света (Лазарова 2021).

Всичко казано по-горе ни довежда до заключението, че класическата сугестопедия е не само възможна при най – малките, но е доказателство, че може безопасно да се разкриват резервите на личността още от най-ранна детска възраст.

Може би това не единственият, но това е един от възможните и необходими методи за обучение в съвременното предучилищно образование.

Учебният план в сугестопедичните занимания е изведен на житейско комуникативно ниво. С проследяването на фабулата се опознават различни страни от психичното състояние на героите, света в

който живеем, особеностите на културата, постиженията в обществения живот.

При правилно прилагане на законите на Сугестопедията преподавателят може да подпомогне реализирането на резервния комплекс, т.е. значително по-лесно усвояване на материала на творческо ниво с нарастваща мотивация и с придружаващи заниманието положителни емоции.

Продължителността на един сугестопедичен цикъл в предучилищна възраст е 5 дни.

- 1 ден Въведение и концертен сеанс (активен и пасивен сеанс)
- 2,3,4 ден -Разработки
- 5 ден –Представяне

2.1.2. Характеристика на етапите

1-ви ден- Въведение. Концертен сеанс

Музикалните произведения в Активен сеанс са емоционални, с богата мелодия и хармония. Това са произведения, които са точно определени от професор д-р Евелина Гатева и проф. Д-р Георги Лозанов. Тези класически музикални произведения съпровождат всеки концертен (активен и пасивен) сеанс последователно, както са предложени в Ръководството за преподаватели по чужди езици на Георги Лозанов и Евгения Гатева от 1981 г. (Лозанов 2005)

При четене на текста (приказката), децата са седнали на столчетата. Столчетата са шахматно разположени на разстояние едно от друго, за да могат децата да се чувстват комфортно. Преподавателят трябва да може да вижда всяко едно от децата и те да могат да го виждат и чуват много добре.

Учителят изчаква спокойно прозвучаването на музиката. След ясно доловимата цезура (пауза) започва четенето на текста.

Преподавателят нюансира гласа си при четенето според музикалната фраза. Дикцията е ясна, всяка дума дума е оформена фонетично, много релефно. Чете се бавно и ритмично. Редуват се последователно три интонации: равно, тихо възторжено, Преподавателят следи новите думи, които носят особено важна логико-граматическа информация. В отделните изречения се открояват като се сменя интонацията при четене. (Лозанов Г., „Сугестопедия-десугестично обучение, 2005)

Важна част от работата при възприемане на литературния текст е свършена именно при това „особено” четене.

При пасивния сеанс проф. д-р Евелина Гатева и проф. д-р Георги Лозанов определят музикални произведения от периода от предкласиката.

При този втори прочит за разлика от големите ученици, при които се затваря учебника и се слуша без да се следи текста, тук водещите приказни герои отново задават няколко въпроса, с които предизвикват любопитството на децата и желанието за повторно слушане на приказката.

В предучилищна възраст и при двата сеанса (активен и пасивен) текстът се слуша.

На децата се предоставя възможност докато слушат втория прочит да рисуват, да оцветяват или работят с пластилин. Информацията при втория прочит се възприема чрез периферните перцепции и чрез емоционалния стимул на изразителното и артистично изпълнение на художествения текст от преподавателя.

В пасивния сеанс преподавателят чете с нормално темпо и с интонация и тембър според репликите на действащите лица както го изисква приказния сюжет. Музиката в пасивния сеанс е главно фон за успокоение/ спокойствие, но звучи със силата на нормален концерт (Лозанов 2005).

Концентративна-психорелаксация – *да има обяснение където е за първи път*

Двата сеанса (концертен и пасивен) имат изключително важно значение за разработките през следващите 4 дни. Те са фундамента, на който се основават всички дейности. Преподавателят структурира сугестопедичното занимание като следва сюжетната линия на приказката.

Концертният сеанс е характерна, специфична особеност, която отличава структурата на сугестопедичното занимание от всяка друга структура на педагогическа ситуация. Образно казано, четенето и в двата сеанса се явява своеобразен нов инструмент в оркестъра, който подчертава музикалната фраза и прави по разбираем психологическия ѝ пълнеж. (Лозанов Г., „Сугестопедия-десугестично обучение, 2005)

2, 3, 4 ден- Разработка

Всяко подаване на нов материал, т.е. всяко ново занимание в сугестопедичния цикъл започва с „въведение” на материала. Този момент е много кратък, емоционално и логически съгъстен, но в същото време е достатъчно конкретен и алгоритмизиран, така че да се даде ясна посока на следващите действия. (Лозанов Г., „Сугестопедия-десугестично обучение, 2005)

Очакването, изненадата, новото, необичайното и убедителната емоционално и логически построена структура на заниманието са основата на по-нататъшната работа.

Въпросите (диалог между приказните герои, които водят децата в сюжетната линия), насочват вниманието на децата към прочетената в предходния ден приказка.

Всяка разработка трябва да има момент на изненада, за да се поддържа интереса към следваща дейност. Преподавателят трябва да

умее много деликатно и майсторски да преминава от дейност в дейност, да умее да обхваща цялата група и всяко дете поотделно, за да може да проследява темпото на разкриване на резервите на всяка личност.

В този етап се осигурява мек преход към спонтанни говорни изяви, чрез които се решават различни граматически, лексикални задачи. В беседата може да се поставят и задачи от всички образователни направления. Обикновено се започва с насочващи въпроси, дидактични игри свързани с текста на предложената приказка. Структурирането на сугестопедичното занимание е съобразено със 7-те закона на сугестопедията. Образователното съдържание във всяка една от разработките и конкретните задачи са обвързани със сюжетната линия на приказката.

Дидактичните игри в сугестопедията имат психологическо значение за създаване на радостна и спокойна атмосфера. Ще благоприятства освобождаването на обучаващите от психотравми, напрежение от всякакъв характер, ще създаде условие за доверие и непринуденост в отношенията, чувство на сигурност, защото в играта спонтанно се отключват различни психологически възможности. В играта грешките не се поправят педантично. Всичко е като на шега (на пръв поглед непретенциозно).

Дидактичните игри могат да присъстват във всяка педагогическа ситуация, но дидактичните игри в сугестопедичните занимания задължително са обвързани със сюжетната линия.

Във всяка една от разработките задачите по образователни направления се реализират чрез подвижни, дидактични игри. Използват се различни методически похвати, за да може да се стимулират всички сетива на децата. И ако едни деца имат по-развити нагледно-образно мислене и зрителна памет, то други деца имат по-добре развити двигателна или слухова памет. Целта е в края на четирите разработки от

сугестопедичния цикъл (в етапа на Представянето) да бъдат осигурени условия за разкриване резервите на всяко едно дете. Дейностите във всяка разработка организираме така, че да няма умора и напрежение. Много важен елемент е БАЛАНСЪТ. Майсторството на преподавателя е:

- да „дирижира“ точно преминаването в трите темпа на работа: бързо, бавно, умерено. да нюансира точно динамиката: силно, слабо, средно;

- да дозира точно времетраенето на тези състояния по правилата на златното сечение. Намирането на златното сечение при редуване на различни дейности осигурява разнообразието,

- да поддържа интереса във всяка една разработка.

Динамичното състояние се диктува от преподавателя съобразно концертната група, като се търси начин за ускорение на логическите процеси без напрежение. Това е особено важен елемент като се има предвид характерните възрастови особености-(3-6 год.)

Професор д-р Георги Лозанов казва „Сугестопедията не е директна, нито директивна методика, а методика, която меко и двупластово насърчава спонтанната креативност на обучаващия се.” (Лозанов Г., „Сугестопедия-десугестично обучение, 2005)

Преподавателят не се изявява, а подсказва. Той е активен участник от сюжетната линия. Преподавателят е като един разказвач на приказката, който помага на децата да се отъждествяват с приказните герои, да мислят и действат от тяхно име. Поставяйки децата максимално близко до житейските ситуации, те овладяват различни компетентности.

В сугестопедичните занимания никога не се поставят директно задачите, които предстоят. Никога в края на заниманието не се правят директни обобщения какво се научили. Финалът винаги е отворен с

препратка към следващото занимание - какво ще се случи утре с нашите герои.

Представяне

Всеки сугестопедичен цикъл завършва с „представяне” – петият ден от седмицата. То може да има различен формат: куклен театър, драматизация, музикална приказка, може по форма да прилича на разработка. Целта е децата да покажат познание на художествения текст, затвърдяване на програмни задачи по различните образователни направления от изминалата седмица. Тази част от сугестопедичното занимание е една от най-емоционалните, в която децата се изявяват по свой начин, показват усвоените за този период компетентности.

Всяко сугестопедично занимание на пръв поглед прилича на спектакъл. Преподавателят направлява реакциите с оглед засилване на мотивацията и интереса към отделните дейности. Всички игри, реквизити, играчки и други пособия преследват по-друга цел. Това са реминисценции, асоциации за отклоняване от травмиращи ситуации и най-вече средства за отклоняване на вниманието от „болките и мъките” на ученето. Това е една от най-съществените особености на сугестопедичната теория за игрите. Проф. д-р Герги Лозанов я окачествява като „учене без учене”. (Лозанов Г., „Сугестопедия-десугестично обучение, 2005)

Междупредметните връзки в сугестопедичното занимание

Междупредметните връзки в Сугестопедичното занимание се осъществяват чрез прилагане на 7-те закона на Сугестопедията при структуриране на всяко сугестопедично занимание. Базирайки се на необходимостта от качествена промяна в учебната среда (взаимоотношения, ролята на учителя като медиатор, използване на

периферните перцепции, и т.н.) и в търсене на елементите на тази качествено нова учебна среда, ние предлагаме прилагане на холистичния подход т. е. (възприемане на детето в неговата цялост, двуплановост - как околната среда среда му влияе и обратно). Чрез прилагане на законите на сугестопедията се създават условия за формиране на творчески личности, създават се условия в посока саморазвитие и самореализация. За това е необходимо създаването на креативна образователна среда и условия за усвояване на компетентности от децата. Тази среда, тези условия се осъществяват чрез *принципите на сугестопедията*:

1. Радост, ненапрегнатост в концентративна психорелаксация
2. Единство на съзнаваност-парасъзнаваност и интегрална мозъчна активация (анализ и синтез в мозъчните процеси)
3. Сугестивна взаимовръзка на нивото на резервния комплекс (закона за цяло и част)

Ако се анализират внимателно ще подсказат и как да разбираме междупредметните връзки в сугестопедичното занимание в детската градина.

Според проф. д-р Лозанов тези принципи подсказват, че учебният процес не може да бъде „линеарен”. Това означава, че не трябва да схващаме обучаваното дете като някаква многоетажна машина, всеки етаж на която работи независимо от другите. В часа по математика „математичният етаж” се захранва с математически знания, в часа по музика „музикалният етаж” получава необходимата информация и така по всички дисциплини - всяка дейност откъсната от всички останали. При това откъснато едно от друго обучение по отделните дейности върви откъснато и от цялостната личност на детето и извън-учебно-възпитателната активност.

Особено вредно се отразява линеарността на един учебен процес по отношение на прилагане на криво разбрани „принципи за съзнателност”. Традиционната линеарна педагогика схваща някои от тези свои недостатъци и прави опит да ги компенсира чрез онагледяване, обобщения. Но понеже основният подход си остава линеарен, обръщането към тези средства става много изкуствено и то засилва още повече бездната между линеарното обучение и обемната глобална същност на комуникативния процес. Тази същност е непроменима, защото тя се корени в основните биологични, физиологични и психологични закономерности на личността (Лозанов 2005).

След като тези закономерности са непроменими, следва да се промени педагогическият подход. Такъв опит е направила сугестопедията, при която учебният процес е „обемен”. Тази обемност осигурява непрекъснато разкриване на резервния комплекс. Тя прави сугестопедията „Холистична педагогика”. Холистичният (цялостният, глобалният) педагогически подход при сугестопедията се разглежда при анализа на принципите и средствата (психологически, дидактически, средства на изкуството). Важно е да се разберат конкретните пътища за осъществяване на холистичния педагогически подход на сугестопедията чрез междупредметните връзки.

Преди всичко трябва да се подчертае, че от особено значение е това, което ще се направи още в първа възрастова група. Там е „първата среща” и там са най-трайните впечатления от учебно-възпитателния процес.

Различните начини на осъществяване на междупредметните връзки са взаимозависимост каква насока има сугестопедичното занимание.

- Емоционализиране на обучението при логично насочените дисциплини

- Логифициране на обучението при емоционално насочените дисциплини без да се губи спецификата на предмета, т.е. емоционално – логичен баланс.

Това не означава редуване на емоционални етапи с разсъдъчно-логични етапи при обучението, а импрегниране и едновременност на тези две основни страни на човешката личност.

- Съзнавано-парасъзнаван баланс в организацията на сугестопедичното занимание.

Това означава, че преподавателят трябва да си изработи усет за съзнаваните и парасъзнаваните съставки в учебния процес. Не трябва да се акцентира само на осъзнаването на материала, нито само на интуитивното възприемане. При обучението може да се наклони информационния процес към едната или другата съставка. Когато не достига необходимия парасъзнаван фон, трябва да се увеличи информацията подавана чрез периферните перцепции и подаване чрез емоционалния стимул. Когато не достига логифициране, трябва да се засили осъзнатото рационално осмисляне на подавания материал. Това оптимално балансиране на съзнавано-парасъзнаваните функции може да се подпомогне в някои случаи и чрез въвеждане на музикално-двигателни дейности, тъй като при децата е много силна именно двигателната памет.

2.2. Описание на педагогическа практика на сугестопедичен цикъл на тема: „Новият съсед” в III група на ДГ № 9 „Ален мак” със специални групи, гр. Варна

Цели:

1. Развиване на монологичната и диалогична свързана реч и формиране на умение за разказване по памет.

2. Развиване на аналитичното мислене чрез логически, дедуктивни задачи.

3. Стимулиране и развиване на асоциативното мислене чрез слушане на музикални произведения сравняване на картинни изображения и приказки

4. В игрови условия проявява умения за изпълнение на разучени двигателни действия

2.2.1. Първи ден: Въведение. Концертен сеанс.

Въведение

Познатите герои (Облачка, Звездичка, Дейзи, Капчица)

Тиха, спокойна музика (различна от класическите музикалните произведения за Концертен сеанс)

Децата са седнали удобно на столчетата. Музиката на децата е позната. Те знаят и очакват поредната среща с приказните героикукли.

Диалог между героите:

Звездичка: Мно-о-го съм уморена.Слънчо вече се събужда и е време да кажа на всички лека нощ. Лека нощ Облаче.

Облачка: Добро утро, Дейзи! Добро утро, Капчице! Но вие днес много рано сте станали и.. както виждам си разказвате нещо много интересно.

Дейзи: Облаче, ти чувало ли си за приказка, която е хем позната, хем непозната? Там добрите приказни герои са невъзпитани, а тези, които ние знаем, че не са добри, в тази приказка правят само добрини.

Облачка: И къде се е случило всичко това, Капчице?

Капчица: О, това се е случило в една гора, на една тиха и зелена уличка, където всички обитатели живеели от добре по-добре. Искате ли

да чуete тази много забавна приказна история? Настанете се удобно и слушайте:

Концертен сеанс

Активен сеанс

Художественият текст (приказката „Новият съсед“) се прочита според указанията на проф. д-р Георги Лозанов за провеждане и прочит на Активен сеанс

Децата седят на столчета шахматно наредени на разстояние едно от друго, за да се чувстват по-конфортно. Звучи класическо музикално произведение (едно от класическите музикални произведения избрани за Слушане при Активен сеанс) от проф. д-р Евелина Гатева и проф. д-р Георги Лозанов

След прочита на художественя текст се прави кратка пауза, в която учителят остава мълчалив докато звучи музикалното произведение.

Тук не се прави анализ на произведението, но приказните герои се явяват отново пред децата, за да се направи преход към пасивния сеанс.

Дейзи: Много интересно! Сега разбирам защо тази приказка е хем позната, хем непозната!

Капчица: Вие разбрахте ли защо е позната?

Облачка: Да! Защото много ми напомня на приказката „Трите прасенца“, но тук Сивчо е различен.

Дейзи: Капчице, много ми хареса Сивчо. Хареса ми това което прави. Много ми се иска пак да ми прочетеш за прасенцата как са се извинили.

Капчица: С удоволствие пак ще ти прочета приказката. А искате ли да я чуete пак, за да си припомните различни случки с нашите герои?

Пасивен сеанс - втори прочит. Прочита на текста е отново на фона на класическо музикално произведение подбрано от произведенията, които проф.д-р Георги Лозанов и проф. Д-р Евелина Гатева са предложили за пасивните сеанси. На децата се предоставят листи за рисуване по асоциация с литературния текст, картинки за оцветяване, които са свързани с текста.

Продължителността на Въведението и концертният сеанс (активен и пасивен) през първия ден от сугестопедичния цикъл не е строго определена. След като приключи прочита на приказката, децата се оставят да рисуват на фона на класическото музикално произведение. Всички рисунки се закачат на табла, които са достъпни за децата, така че да могат да ги разглеждат и обсъждат помежду си. Но за този ден ние с тях повече не коментираме нито рисунките, нито приказката.

2.2.2. Втори ден: Първа разработка

Образователни задачи:

Български език и литература:

1. Да се затвърди умението да:
 - Разпознават начало, среда и край на приказката.
 - Разпознава епизоди от позната приказка.
 - Определя последователността в сюжета
 - Изразява отношение към героите и техните постъпки;
2. Да се затвърди умението да описва различни моменти от приказката.

Околен свят:

1. Да се формира умение за разпознаване и анализиране на чуждите емоционалните състояния.

Музика - възприемане:

1. Умее да проследява настроението в музикалното произведение и да го асоциира към определено картинно изображение.

Математика:

1. Разпознава и назовава цифрите на числата 1, 2, 3.
2. Може да разпознае и назове елементите на определено множество.
3. Да се развива аналитичното мислене, като откриват излишната картина
4. Да се затвърди умение да групират предмети по родово-видов признак и определят принадлежност към множество.

В началото на седмицата в занималнята има подредени природни картини (гора, горски къщички на трите прасенца), илюстрации от приказката, картини, които изобразяват различни професии (сладкари, ситничари,, сервитьори, продавачи а плодове зеленчуци)

Има закачени букви и картини на животни, чиито наименования започват с тези букви.

Въведение:

Звучи позната нежна, спокойна музика, на която се появяват приказните герои

Диалог между Дейзи и Облачка:

Дейзи: Много се забавлявах докато слушах вчера приказката. Хем позната, хем непозната! Защо ли?

Облачка: Права си, Дейзи. Това е така, защото тази приказка прилича на една друга любима приказка приказка, а в същото време е различна.

Как се казваше приказката, която Капчица ни разказа”? На коя приказка ви напомня? (Обръща се едновременно към Дейзи и към децата.)

❖ *Облачка:* Явно приказката ти е направила впечатление, Дейзи.

Има нещо, по което се различават двете приказки? Затова изглежда малко непозната.

Дейзи искаш ли заедно с децата да открием приликите и разликите между двете приказки?

На табло пред децата има картини от приказките „Трите прасенца” „Новият съсед”

- На децата се предлагат да ги разделят в две групи- картинки от приказката „Трите прасенца” и приказката „Новият съсед”

- На децата се предлага да си припомнят приказката, като подредят картинките в хронологичен ред и под всяка от картинките поставят съответната цифра, която показва последователността на картинките (епизодите) от 1 до 3.

- Отново назоваваме приликите и разликите между двете приказки, но този път децата сравняват емоционалните състояния на приказните герои в двете приказки. За да можем да стимулираме способността да разпознават и назовават емоционалните състояния, подканяме децата да поставят съответния емотикон   , според емоционалните състояния

- Разглеждаме всяка една от картинките на приказката „Новият съсед”. Децата поставят подходящ емотикон под всяка картина, която определя емоционалното състояние на Сивчо във всеки един от изобразените епизоди на приказката.

- На вниманието на децата предлагат две противоположни по звучене музикални произведения, които да се асоциират с весело и

тъжно настроение. След като ги прослушат децата определят кое музикално произведение на кое емоционално състояние подхожда.

Децата отново се насочват към съдържанието на приказката, като им се предоставят възможни варианти затова къде е отишъл Сивчо след неуспешните опити да се запознае с неговите съседи.

Пред тях на земята има три пътечки (въженца, които лъкатушат). Всяка пътечка ни отвежда до различен магазин.

Предлагаме на различни деца да вървят по пътеките. Докато вървят, назовават всяка една от картинките. След като назоват всички картинки (да се опитат да назоват магазините, в които могат да се купят тези стоки). Всяко дете намира подходящата картина със съответното изображение на магазина (обувен, магазин за хлебни изделия, магазин за плодове, зеленчуци)

Обувен магазин за хлебни изделия магазин за плодове, зеленчуци

маратонки

франзели

череша

ябълки

ботуши

хляб

Кифли

круши

сандали

Фиг. 1 „Схема за практическа ситуация”

Децата определят коя от трите пътечки е пътечката от приказката. Децата се опитват да разкажат този момент от приказката.

След като Сивчо е пристигнал на пазар, той среща на пазара много различни животни, които пазаруват. Но всички ли имат една и съща професия?

Разделяме децата на 5 групи. (Всеки си изтегля картинка, на която е изобразена различна професия-градинар, готвач, лекар, зъболекар, учител). Всяка група от деца назовават професията на картинката, която са изтеглили. На групите се предлагат различни картинки с предмети. Те трябва да отделят тези предмети, които са свързани с професията.

Всички заедно определят коя е професията на Сивчо в приказката. Защо е тръгнал на пазар? Тук децата определят подвид в дадена група (Сивчо е сладкар) Зъболекар, ветеринар,, учител в ДГ, учител в училище.....

Всяко дете получава индивидуален работен лист. Имат предложени различни картинни изображения.Те трябва да открият оградят излишната картинка: необходими предмети за една професия.

В края на заниманието уточняваме че Сивчо се е прибрал от пазара изморен, но и доволен. Той побързал да се подготви за сън, защото на другия ден го очаквали много подготовка за предстоящото откирване.

2.2.3. Трети ден: 2 – ра разработка

Образователни задачи:

Български език и литература:

1. Разпознаване отделни звуковете и назоваване на техните буквени изображения.

2. Да се затвърдят представите за дума и изречение.
3. Да се затвърди умение да разкззват отделни моменти от приказката по памет, по опорни думи...

Математика:

1. Разпознават, назовават и свързват цифра с количество.
2. Практически сравнява броя на предметите в две групи и установява равенство и неравенство между тях. Правилно използва знаците „<” „>” „=”
3. Да се затвърдят уменията за групиране на предмети по родово-видов признак. (откриване на принадлежност към множество; Откриване на излишния предмет)
4. Да се изгради умение да разчитат „Карта” и да следват указнията на картата.

Музика:

1. Да изпълняват музикално-ритмични движения, чрез слухово-двигателна координация с музикално произведение.
2. Да се развива метро-ритмичният усет на децата, чрез свирене с детски музикални инструменти(дървени лъжички)

Околен свят:

1. Да се затвърдят знанията за различни видове плодове
-според това къде растат – на дърво, на повърхността на земята ,
-дали имат семки, ядки, костилки
- цитрусови (от Далечни земи)

Физическа култура:

1. Да се затвърди умение за ходене с прекрачване на препятствие.
2. Затвърдява и усъвършенства овладени двигателни умения – равновесно ходене, провиране.

Изобразително изкуство:

1. Ориентира се в изобразена действителност, като диференцира отделни образи и елементи в познавателни задачи. Самостоятелно създава картини от изходни елементи. (стилизирано рисуване чрез рисуване на познати геометрични фигури)

Въведение:

Звучи нежна и спокойна музика, на която познатите приказни герои се показват пред децата. (Лазарова М., сп. „Класическа сугестопедия“ бр.1, 22.07.2021 г.)

Звездичка се прозява уморено, тъй като цяла нощ е танцувала и сега е време да отиде да си почива. Слънчовата майка бърза да събуди Слънчо, защото той трябва да поздрави цветята и животните в гората и рибките в реката, защото всички са в очакване на откриването на Горската Сладкарница.

Звучи музика, на която се изпълняват различни движения от кинезиология за деца, детска йога, движения, чрез които децата показват различни обекти от заобикалящия ги свят (дървета, цветя, рибки, птички, пеперуди, малки и по-големи животни).

Слънчо не забравя да събуди и Дейзи (*Дейзи е малко момиченце, което със своите приятели Капчица, Звездичка, Облачка и Слънчо пътешестват и опознават света*). Дейзи няма търпение да намери Капчица, за да продължат интересните игри, които бяха започнали предходния ден.

❖ Днес Капчица отново е измислила много интересни гатанки и игри за Дейзи.

Първо ѝ предложила играта „Аз казвам ти се сещаш?“ (*игра на асоциации.*)

- Капчица казва думи, които децата ще свържат с познати за тях приказки.(ряпа, съсед, ръкавичка, бездомно)

-Предлага на вниманието на децата изречения от познати приказки, а те разпознават и назовават приказките

„ Огледалце, огледалце от стената, коя е най-красива на земята?“

„ Той живеел високо на покрива...“

„ За вас имам специален сладкиш от череши.“

❖ Капчица насочва вниманието на Дейзи и децата към текста на приказката с въпроси :

„Могат ли да познаят на кои приказни герои са имената: Грухчо, Прасчо, Шишко, Рижко“

„Кое име не е на герой от приказката?““Колко са прасенцата в приказката?“

На интерактивната дъска са показани картинни изображения на три прасенца. На децата се предлага да преброят героите и да открият цифрата, която отговаря на броя на прасенцата.

На дъската има разпръснати букви Г, П, Ш.

Дейзи с децата откриват, коя буква за кое прасенце, къщичките на всяко от прасенцата с помощта на задачи с дедуктивни разсъждения.

1 зад. Познай, кое прасенце с каква блузка е облечено, като знаеш, че Грухчо не е със синя блузка, Прасчо не е със синя и не е с червена блузка, а Шишко не е със зелена блузка.

2 зад. Познай кой къде живее, като знаеш, че Прасчо не живее нито в сламена, нито в тухлена къщичка. Грухчо не живее в сламена къщичка. Шишко не живее в тухлената къщичка.

❖ Капчица отново насочва вниманието на Дейзи и децата с въпрос

„Къде е отишъл Сивчо, след неуспешния опит да се запознае със своите съседи?“

На децата се предлага да решат как най-лесно Сивчо ще открие пътя, по който ще стигне до пазара.

„КАРТА“

На интерактивна дъска се предлага схематично изображение на карта. Децата като следват стрелките сами определят последователността на обектите, до които ще стигат

тунел камъни пазар

Фиг. 2.

На фона на музика децата следват картата, като изпълняват поредица от физически упражнения: промушване през тунел, равновесно ходене по различни по големина „камъни“.

❖ Щом Сивчо пристига на пазара, той вижда пет щанда с различни плодове. Децата се разделят на 5 групи, като всеки си изтегля картонче с изобразен плод.

-1 щанд (група) плодовете, които растат на земята (тиква, диня, ягода)

-2 щанд (група) плодовете, които растат в южните страни (киви, банан, ананас)

-3 щанд (група) плодовете, които имат костилки (кайсия, слива, праскова)

-4 щанд (група) плодовете, които имат семки (круша, ябълка, грозде)

-5 щанд (група) плодовете, които имат ядки (лешник, фъстък, орех)

За да могат да подредят щасндовете с плодове, те изпълняват поредица от задачи (*работят в екип*)

-*Да разделят плодвете на две групи-в едната всички плодове, които са еднакви, и другата група са останалите плодове.*

- *Да преброят плодовете във всяка група. След това да поставят правилната цифра до съответната група от плодове. Сравняват две групи групи и поставят знак „<, >, =”*

Но Сивчо срещнал много други животни, които също пазарували. Те имат различни професии.

-*Във всяка група има картинни изображения на хора от различни професии. На децата се предоставят различни картинки, от които те трябва да отделят само тези,,които могат да свържат с професията.*

❖ След като Сивчо е напазарувал той трябва да се прибере, но този път по друг път, тъй като бил с много багаж.

Той избира друг път, по който да се прибере до дома.

Децата разглеждат карта. Всички заедно назовават последователно местата откъдето трябва да преминат заедно със Сивчо.

ПАЗАР мост препятствия за прекрчване

Фиг. 3

Построяват макет наместността, която им показва картата.

На фона на музика децата следват картата, като изпълняват поредица от физически упражнения: равновесно ходене, прекрчване на препятствия

❖ Сивчо винаги много се забавлява в кухнята докато приготвя своите сладкиши. Той измисля най-различни игри.

- *Една от любимите му игри е : Да си представя как дървените лъжички се преобразяват на различни предмети.(Напр, „Пързалка”, „буквата Т” „буквата Л”, „ Буквата Г”)*

Децата следват вербалните указания: Подреждат лъжичките под наклон както е пързалката.

- *Едната лъжичка се плъзнала и се подпряла на другата така, че да не падне. Сивчо се зарадвал, защото това била първата буква от името на един негов бодлив приятел (Т). Но когато продължила да пада, задържала се в края на лъжичката и се получила буквата с която започва името на една птица.Накрая лъжичката се залюляла и докато пада се подпряла за върха на другата .Така се получила първата буква на Лиско.*

- *И естествено лъжичките много обичат да танцуват*

Музика „танц на лъжичките”-децата изпълняват подражателни ритмични движения с атрибут (дървени лъжички)

❖ Сивчо докато приготвя своите сладкиши си повтаря, че за всеки гост да има по три неща в чинийката (сок, торта, бисквитка).

Капчица предлага на Дейзи и децата да помогнат на Сивчо да сложи тези вкусни сладкиши в чинийката на всяко от животните.

Децата се раздават индивидуални работни листи. На всеки лист има нарисувани три животни и разпръснати: торти, сокчета, бисквитки. Те трябва групират сладкишите така, че всяко животно да има в чинийката по един от всеки сладкиш.

❖ Капчица насочва децата към финала на приказката, като показва картини а децата да разкажат какво се случва след като са приготвени всички сладкиши.

Децата си припомнят как трите прасенца, които много съжелявали за своето поведение дошли в горската сладкарница. Те разкзват и тези моменти от приказката, когато Сивчо ги кани, за да ги почерпи с вкусни сладкиши.

Предлагаме на децата да нарисуват Прасенца с помощта на познати геометрични фигури.Учителката рисува заедно с децата, като назовава всеки един от етапите на стилизираното рисуване. Децата рисуват като следват указанията на учителката.

- *Рисуваме един голям кръг(това е тялото на прасенцето)*
- *Вътре в него рисуваме по-малък,така че долната част да се допира до долната част на големия кръг.(това е главата на прасенцето)*
- *В средата на втория кръг рисуваме едно малко кръгче(това е зурлата на пасенцето и две точки за ноздри)*
- *Прасенцето има две уши. Сега рисуваме в горната част на главата две триъгълничета, с върха надолу.*
- *Краченцата ще бъдат едни малки правоъгълничета.*
- *И на края не трябва да забравяме една завита като пружинка опашка.*

Фиг. 4

❖ И така Сивчо бил много доволен от себе си в края на деня. Той имал и много нови приятели, с които нямал търпение да се срещне и на следващия ден.

2.2.4. Четвърти ден: 3 - та раработка

Образователни задачи:

Физическа култура – ЕПДД:

1. Децата да изпълняват Общоразвиващи упражнения в синхрон с музиката за създаване на настроение и за раздвижване на всички части на тялото.

Български език и литература - ПЛП, ГПР:

2. Разпознават епизод от приказка по картина (цветна илюстрация). Да се стимулира говорната активност и свободно излагане на мислите си.

3. Да се затвърди умението за излагане на своите мисли в граматически правилна реч и умението да разказват по памет.

4. Разпознават картинки, назовават с думи. Затвърдяване на умение за съставяне на граматически правилни изречения

5. Затвърдяване умение за разпознаване на първи и последен звук от дума. Определяне на местоположение на съответната на звука буква.

Математика – КО:

6. Разпознаване и назоваване цифрите на числата. Затвърдяване знания за числата и мястото им в числовата редица.

7. Да се затвърди умение за ориентиране в двумерното пространство. Ориентиране в лабиринт.

Музика:

8. Активно възприемане на музикално произведение.

9. Да се развива музикалната отзивчивост, умение да асоциират определено инструментално произведение с конкретна природна картина.

10. Да се стимулира слухово-двигателната координация чрез изпълняване на различни музикално ритмични движения.

Конструктивно-техническа дейност:

11. Да се развива конструктивната мисъл на децата, чрез сглобяване на геометрични фигури до получаване на обекти от околния свят.

Въведение:

Звучи тиха, нежна, спокойна музика. Появяват се познатите приказни герои Слънчо и Капчица и събуждат Дейзи.

Те ѝ разказват, че днес ще бъде ден, изпълнен с много забавни игри. Но както всеки ден първо трябва да се раздвижат всички мускули на тялото.

❖ *Капчица представя пред Дейзи първите забавни игри-Музикални гатанки.*

На децата се предлага да разгледат картини, на които са изобразени моменти от учени по-рано приказки.

- „Д-р Охболи”
- „Новият Съсед”
- „Слончето Елмър”

Последователно звучат три песни: песен за чичо Доктор, песен за Слончето, песен за готвача.

Децата слушат всяка песен. Показват картината от таблото, която свързват със съответната песен и се обосновават.

❖ *Капчиц предлага игра на Интерактивната дъска „Къде е моето място?“*

На интерактивната дъска са показани цифри от 1-10. Под тях като гъсеничка са подредени кръгчета (Това е числовата редица от 1-10). Във някои от тях са изписани цифрите, а в някои от тях липсват. (те са извън гъсеничката)

Намирането на мястото на всяка цифра, която е извън гъсеничката става чрез забавен въпрос.

След всеки отговор излиза дете, което разпознава цифрата на числото и я премества на правилното място в гъсеничката.

○ Колко са прасенцата в познатата приказка? Аз съм число с едно по-голямо от техния брой.

○ Колко са козленцата в познатата приказка? Аз съм число с едно по-малко от техния брой.

○ Кой е по-малкият съсед на числото 3?

○ Кое число се намира между числото 3 и 5?

❖ *Капчица поздравява Дейзи и децата за техните знания. В този момент се чува телефонен звън.Кой търси Сивчо? За да разберем, трябва да разплетем телефонните жици.*

На интерактивната дъска са преплетени линии, които започват от Мечо и от Зайко. Предлага се на децата да проследят всяка една от линиите, за да разберат кой е звънял на Сивчо.

Децата с Дейзи установяват че това е Мечо. Той е изпратил SMS на Сивчо.

❖ С този SMS предлагаме следващата задача:

Децата трябва заедно с учителката „прочетат” текста, за да разберат молбата на Мечо.

Учителката чете текста, а там където има картинка, децата назовават с дума картинката, за да се допълни текста.

От текста се разбира, че Мечо ще има гости и иска да приготви плодови салати, но няма да може да се справи сам и моли Сивчо за помощ.

❖ *В следващия момент децата се движат свободно в стаята.*

Звучи класическо музикално произведение „Кукувица в гората” на Камий Сен- Санс, която децата асоциират с разходка в гората. Докато се движат из стаята децата разглеждат картини, които са закачени и разказват какво могат да видят в гората. Децата може да разказват по памет.

На децата се предлагат да разпознават обекти от околния свят скрити в изображенията на облаци (кон, заек, петел) Назовават ги и ги свързват с конкретния предмет (играчка). Под всяка плющена играчка децата поставят първата и последната буква на думата. Децата внимават като поставят първата буква от ляво, а последната – в дясно.

❖ *Децата са пристигнали вече при Мечо. Разделят се на групи, за да приготвят плодовите салати.*

Разделянето на 5 групи. Всяко дете изтегля картонче с цифра (от 1 до 5). Децата работят в група.

○ сглобяват пъзел (всяка група получава картина, на която е изобразена плодова салата) Децата трябва да назоват от какви плодове е направена салатата..

○ какво е изобразено на плодовата салата във всяка група, децата назовават като отговор на гатанка. – делфин, мече, коте, велиденско яйце, палма.

В края на деня всички са доволни от преживяното през деня. Дейзи се прибира вкъщи, за да си почине и се подготви за следващи забавления в утрешния ден.

2.2.5. Пети ден: Представяне

Образователни задачи:

Български език и литература:

1. Да се стремят правилно да произнасят отделните звукове и звукосъчетания.
2. Преразказва приказка, като се придържа към думите на автора; осмисля последователността в сюжета; служи си с интонационна и двигателна изразителност
3. Да се затвърди знание за „Дума” като част от изречението. Да се затвърди знание за изречението като част от текст.

Конструктивно-техническа дейност:

1. Създават Декор, който пресъздава конкретна обстановка от приказката. (къщичките на улица „Трите прасенца”

Математика:

1. Да се затвърди умение да разчита схема в двумерното пространство.

Музика:

3. Да изпълняват музикално-ритмични движения, чрез слухово-двигателна координация с музикално произведение.

4. Да се развива метро-ритмичният усет на децата, чрез свирене с детски музикални инструменти (дървени лъжички, чинийки)

Околен свят:

1. Развива творческото си въображение в подходяща игрова среда. Да се създадат условия за преобразяване на определен предмет в друг въображаем предмет.

2. Да се затвърдят знания за професия „готвач” и неговите подвидове: „Сладкар”., „баничар” „Ситничар”

В занималнята има закачени картини от различни моменти от приказката „Новият Съсед”

Въведение:

Звучи позната нежна, спокойна музика. Диалог между героите.

Облачето: Гледах и се радвах. Колко интересни неща се случваха тук цяла седмица!

Дейзи: Облаче, но ти все още не знаеш, че днес тук ще има театър...

Облачето: Наистина ли? Аз много обичам да ходя на театър. Гледало съм театър с истински артисти, гледало съм театър с кукли. Винаги е много интересно. А какъв театър ще има днес?

Капчица: Ами както знаеш, тази седмица си разказваме приказка, която е колкото позната, толкова и непозната. И днес ще си правим театър и ще бъдем едновременно и артисти и публика.

Разработка

Учител: Помните, че Сивчо обича да се разхожда в гората и да се наслаждава на красотата на природата: да слуша птичите песни, ромонът на поточетата. И днес той отново излезе на разходка:

Песента на пролетта:

Децата пеят песен, в която се повтарят думите Птички...пеят, пчелички...жужат, цветя...цъфтят. Изпълняват музикално-двигателни импровизации, с които визуализират обектите от природата.

Кратка беседа:

Учителката показва с ръце (Изобразява с движения различни обекти от заобикалящия ни свят), а децата да назовават с една дума: Пчели, птички, цветя. Учителката изисква от децата да си спомнят думите от песента, които могат да прибавят към всяка една от тези думи и отговарят на въпроса „Какво правят птичките? (пеят) „Какво правят пчеличките? (жужат)“; „Какво правят цветята? (Цъфтят)“

Преброяват се: колко са изреченията, колко са думите в изреченията.

❖ *Музика на Музикална кутийка*

Учителката предлага на децата да си припомнят как започва приказката „Новият съсед“. Дете разказва началото. Подреждат декор: полянка, пътечка, трите къщички на трите прасенца, къщичката на Сивчо и неговата къщичка. Децата подреждат декора по нагледна опора (картини от приказката).

Настаняването на Сивчо и пренасянето на кашони с багаж децата представят чрез МПИ (музикално подвижна игра) „Предай нататък“.

Описание на играта: Децата се подреждат в кръг. Всяко дете получава едно по-голямо кубче. В ритъма на музика те почукват с кубчето на коленца, на земя и при сигнал предават на детето вдясно от него. Движенията се повтарят неколнократно.

Когато Сивчо се изморил, решил да си почине и да се запознае с обитателите на тази красива тиха и зелена уличка.

❖ *Музика на Карл Орф*

Децата са на коленца и заедно с учителката изпълняват движения с пръсти и слушат описанието на пролетна картина, която е в синхрон с музиката.

Сивчо стигнал до къщичката на първото прасенце.

На децата се предлага следната ритмична комбинация, за да почукат на първата врата (рис.1).

Фиг. 5

Първо те разчитат схемата. Пренасят схемата от двумерното в триизмерното пространство, чрез кубчета. Това е необходимо за някои деца, които все още им е трудно да се ориентират в схема. Всички заедно изпълняват тази ритмична комбинация като почукват с юмрук по земята.

Отиването до втората къщичка децата разказват, но тук се предлага друга ритмична комбинация

Фиг. 6

Децата отново предметно моделират графичната схема и изпълняват заедно ритмичната комбинация.

Почукването на третата врата е с трета ритмична комбинация

Думите на на всяко едно от прасенцата може да се предлага да се кажат от едно, група деца или от цялата група.

❖ Предлага се на децата да разкажат какво се е случило след това със Сивчо и с прасенцата.

Отново се разказва последователно:

- за първото прасенце: „Дръпнало перденцето, заключило вратата три пъти и зачакало.”;

- За второто прасенце: „Дръпнало перденцето „дзззт”, заключило вратата три пъти „заключ, заключ, заключ” и зачакало.”.

-За третото прасенце; „Дръпнало перденцето, заключило вратата три пъти и зачакало.”.

Всички заедно: „Минало час, минали –два. А от Сивчо, ни вест, ни кост.”

През това време Сивчо запретнал ръкави и започнал да приготвя различни плодови сладкиши (децата назовават сладкиши с плодове)

Предлага се на децата да играят играта „Това –ДА, това –НЕ”
КАкво е необходимо за да се приготвят сладкиши: яйца? Захар? Сол? Череша, ябълки? Краставици?....

❖ Отново насочваме вниманието на децата към „новият съсед”.
Кой е той, с какво се занимава?

Предлагаме различни наименования на професии, а децата да определят сами кое е общо и различно

- готвач, сладкар, ситничар, баничар

Предлагаме на децата да помогнем на Сивчо да направи своите сладкиши за горската сладкарница и за повече настроение ще приготвяме всичко под звуците на музика.

Звучи ритмична жизнерадостна музика - „Танц на готвачите“

Докато танцуват децата изпълняваме подражателни и пресъздаваме процеса на приготвяне на един плодов пай: чупене на яйца, сипване на захар, олио. Мляко, бъркане с лъжица, миксер, поставяне във фурната.

- Чупим едно яйце, после, още едно и още едно. Миксер-бъркаме (бжж.бжж)
- Сипваме захар и бъркаме - бжж,бжж
- Сипваме брашно, мляко и бъркаме бжж,бжж
- Прибавяме череши (кайсии, праскови,...) децата изреждат любими плодове
- Слагаме във фурната (ръцете хоризонтално) печем, печем....
- Завъртаме тавата (децата с подкок се обръщат на 180 градуса и печем печем....

❖ И се разнесла най-сладката миризма по цялата уличка. Прасенцата дръпнали перденцата („дзззт”, отключили вратичките три пъти „отключ, отключ, отключ”) и гледат от всички краища се стичат много животни.

Предлага се да продължат да разказват (като верижка „едно дете започва, друго продължава) Разказват момента, в който Прасенцата разговарят със зайчето и разбират каква грешка са допуснали, колко зле са се държали със своя нов съсед.

Тук е много важно да се подчертае момента, в който те се извиняват (дават се речеви модели, които те упражняват: „Добър ден! Може ли да влезем. Искаме да се извиним за лошото си поведение. Държахме се много зле. Прости ни!”

Сивчо ги кани най -сърдечно да се настанят удобно, за да ги почерпи със Специален сладкиш с череши..

Музика „танц с чинийки”

Децата извършват подражателни движения, които пресъздават специфичните особености и движения на сервитьорите.

Децата разказват края на приказката. Може да се предположи какво се е случило след запознанството на съседите.(Какво могат да правят новите приятели.....)

За финал: Облачка, Слънчо се явяват за да подканят гостите на сладкарницата да се приберат, защото денят беше изпълнен с много емоции и всички трябва да си почиват.

А кой знае утре каква история ще ни разкажат нашите небесни приятели.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Не трябва да схващаме обучаваното дете като някаква многоетажна машина, всеки етаж на която работи незвисимо от другите. Всеки човек е многопластов. Многопластов трябва да бъде и обучителния процес в детската градина, затова не може да си позволим учебният процес да бъде „Линеарен”, както отбелязва проф.д-р Лозанов.

Предучилищното възпитание е първо звено от образователната система. Какви основи ще положим зависи единствено от нас педагозите. Какви ще са начините за реализиране на целите, които си поставяме в краткосрочен и дългосрочен план? Това е въпрос, който не трябва да се омаловажава. Трябва да се замислим как да преподаваме на децата „без стрес и напрежение”, как да ги мотивираме „да учат без учене”.

Със сигурност има много решения на тези въпроси. Но аз съм убедена, че една от възможностите ни я дава проф. Д-р Георги Лозанов. Това е Сугестопедията, която е призната от ЮНЕСКО още през 1978 г. Тя брилянтно съчетава педагогика, психология, изкуство, за да ни даде шанс да поднесем познанието чрез използването на всички сетива. Проф. д-р Георги Лозанов я нарича Резервопедагогика, защото нейната концепция е да се опираме върху неизползваните възможности на човешката личност (резерви) и безопасното достигане до тях. Под безопасно се има предвид комуникация, която не нарушава свободната воля на избор на личността и която се отличава от всяка принуда, команда, манипулиране, унижение, подценяване и др. С дидактични и артистични средства се стимулира спонтанната и креативна изява на участниците в учебната комуникация.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Бижков, Г. Реформаторска педагогика. УИ: Св. Климент Охридски. София. 2001.

Бодурова В. Пътят на пролетта. Издателска къща: Виделина. София, 2019.

Войнова, М. Монтесори педагогика: (Студентски наръчник по постмодерна класика). УИ: Неофит Рилски. Благоевград, 2017.

Даскалова З. Усвояване на нов материал от учениците в началните класове и реализация на математическите им знания при въздействието на Форми на Сугестопедичното изкуство. (дисертация за присъждане на научна степен „Кандидат на педагогическите науки). София, 1983.

Димитриева, В. Методика на ранното развитие на Мария Монтесори. София, 2018.

Загвоздкин, В. Валдорфската детска градина в съзвучие с природата на детето, София, 2017.

Кожухарова, П., Технология за разработване на учебен проект в процеса на обучение. Иновации в образованието. УИ: Еп. К. Преславски. Шумен, 2015.

Лозанов Г. Хипермнезия в учебния процес. *Народна просвета, брой 6*. София, 1966.

Лозанов Г. Сугестология. Издателство: Наука и изкуство. София, 1971.

Лозанов Г. Сугестия-десугестивно обучение Издателство „Наука и изкуство”. Университетско издателство: Св. Кл.Охридски. София, 2005.

Мазевет К. Педагогика от Когиталността. София, 2014.
<http://odo.bg/wp-content/uploads/2018/06/sbornik2018.pdf>

Монтесори, М. Попиващият ум. (Превод от английски Д. Стойчева, Д.) София, 2017.

Пиаже, Ж. Детската представа за света. Изд. Център за психосоциална подкрепа. С. 2019.

Пирьов Г., Л. Десев. Речник по психология. Издателство: Наука и изкуство. София, 1981.

Рубинштейн, С. Л. О мышлении и путях его исследования / АН СССР, Ин-т филос. - М.: изд-во АН СССР, 1958.

Стърнбърг, Р., Уйлямс, У. Педагогическа психология. Издателство: Изток запад. София, 2014.

Лазарова М. Сугестопедията - възможност и необходимост в съвременното предучилищно образование. *Класическа сугестопедия*. бр.1. София, 2021.